

Legenda o zlati roži.

(Pripoveduje star samotar.)

Umrl že sem bil in — prebúdil se spet.
 Kdó vé, kaj mejtem pač preteklo je let?

Svet kazal je précej spreménjeno lice,
 Odpravil nektere je stare krivice.

Človeštvu dan svital se lepši je, nov;
 Menj bilo trinogov, menj bilo robóv.

In tème poslednje pogubne in klete
 Bežále s svetá se pred solncem prosvete . . .

Tam v Rimu je vladal baš papež Paskál,
 Svetnik, modriján in pa originál.

S predhodnikov svojih navadoj soglasno
 Vlit dal i on »rožo krepósti« je krasno.

Iz suhega zlata zlatár jo je vlit,
 Zvenčehih cekinov je vánjo stopil.

Cvetóve tri roža je draga imela,
 Dišava iz čaš je umetna puhtela.

»Katéra kraljica jo letos dobí?
 Kateri pač rožo Paskál podarí?

»Katera je krónanka letos bo vredna?«
 Ugiblje vsa Roma zeló radovedna.

»Krepósti nagrado kateri naj dam?
 V zadregó v resnici sem spravil se sám!

»Katéri?« — to papež vsak dan premišljuje,
 Ozira po svetu v dežele se tuje.

»Veliki rečí sta svetósti in krepósti!
 Oboje dandanes velika redkósti.

»Pa, káj bi krepósti iskál le v višavah!
 Poglejmo, ní najti je tudi v — nižavah?

»Vijólice skrite najrajši cvetó,
 Ne najde lehkó jih površno okó.

»Sám Kristus zahajal mej ljud je pripraví,
 Sred njega najčešče je našel krepóstij . . .«

V téh mislih Paskál se sprehaja nek dan
 Po Rimu, v predmestjih okól nespoznan.

Tam, koder že cesta iz mesta se vije,
 Pod sénénim kostanjem na klopi počije.

Vštric njega na cesti tej dela težák.
 Mej njima pomének razprede se ták:

»I, revež sem, revež! Zaslužim le jesti,
 Če tódi potím po ves dan se na cesti.

»No kruh, ki prisluzim ga sám si trdó,
 Mi tekne; uživam ga z mirnoj vestjó.

»V predmestji živí pa mi žena-družica,
 A óna se trudi kot pridna perica.

»Takó-le je bilo . . . da! Mlad kavalír
Uničiti htel mi je srečo in mir.

»Zapústi možá — ji je rekel — berača!
In tvoja bo v Rimu tam moja palača!

»Bogastvo sijajno, ki jaz ga imám,
Če k meni pobegneš, vse, vse ti rad dám.

»V kočiji vozila se bodeš grofica,
Ne boš več prezirana, revna perica.

»Tvoj krasni obráz in prelestni tvoj stas —
Tó ní za težake, oh, to je za nas!«

»A óna? Še z mesta Vam ní se geníla!
Pred nosom mu drugkrat je dver zakleníla.

»Lep fant Vam Antonio Costa baš ní . . .
In vender mi táka-le roža cvetí!«

Poldan je po Rimu zdaj ravno zvonílo,
Prinesla je délavcu žena kosílo.

Obséden od smolnatočruih ji lás
Še papežu zdi se Madonnin obráz.

A drugi dan púšlal je »rožo krepósti«
V predmestje oddaljeno — délavki Costi.

A. Aškerc.

Balada o svetišči.

V molitvi zbrani pred svetiščem v gaji
Klečala čestokrat je grajska hči,
Pobožno dvigala v nebó očí,
Molila dolgo je v cvetočem maji.

Lepó je bilo takrat pri svetišči tem;
Odičen bil bogato žrtvenik,
Pred njim svetilka večna je gorela,
Svetišče zdelo res se je ljudém.
In danes — dnij minulih je pomnik,
Razrušena že davno je kapela,
Molitev grajske hčere odzvenela —
Obračajo se gozdne cvetke góri,
Prepevajo Mu slavo ptičji zbori
V molitvi zbrani pred svetiščem v gaji.

J. Š.

Pesmi — ivje.

Cvetje, zelenje
Mráz pokončá,
Vejam golotnim
Ivje podá.

Srečo mladostno
Vzame vihar,
Zanjo zapušča
Pesence v dar.

L. Habétov.

V Zali.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

rasen je lov na divjega petelina, bodisi v Zali, bodisi kjerkoli drugje, koder ima orjaški pevec svoja shajališča! Najlepši del lova pa je venderle — spanje! Kadar je vse čedno dognano, ko si se s težko pridobljenim plenom vrnil iz temnega loga, tedaj ti prav skoro opešajo moči, da moraš leči bodisi na posteljo, bodisi na zeleno mahovje. Kamorkoli pa ležeš, vedno zaspíš mirno in sladko, in zdajci si zaziban v prijetne sanje, v katerih iz nova poslušáš čarobno petje petelina-orjaka.

Takó smo tisti dan zaspali tudi mi. Takoj, ko je bil Jernač izpod Skale dopredel svojo kodeljo, legli smo vsi brez izjeme in zaspali. Gospod Andrej je legel takó, da je imel, če je v polspanju odpiral oči, pred sabo prav tisto vejo, kjer mu je visel ustreljeni petelin. Spali smo v trdo popoldne. Končno pa smo se le prebudili, malone pre zgodaj, ker je solnce še visoko plulo po nebu, takó da ni kazalo iti v gozd in ondu poslušati, ali se morda ne oglašá ta ali óni zaljubljeni pevec.

Zanetili smo ogenj in posedli okrog njega.

»In sedaj?« vpraša kapelan Andrej.

»Naj kdo reče katero!« izpregovorim jaz. »Morda ti kaj veš, žalostni Miha, saj si tudi oženjen!«

»Oženjen, oženjen,« zajoka Miha, »pa ne takó, da bi bilo vredno govoriti o tem!«

»Kdo pa tudi poslušaj to nergo!« oglasi se Jernač izpod Skale.

»Če mu daste piti, kolikor hoče, pretakal vam bode solze, da nastane

kār ploha! Če pa nima piti, pa ust ne odprè. Sicer bi pa o svojem zakonu tudi ne vedel drugega, nego da ga pretepa, malone vsak dan pretepa, zakonska žena, za katero je hodil, kakor lazi petelin za kuro! Ti si bil ubožen petelin, ali ni takó, Mihec?»

»Lažeš!« zatuli Miha, »lažeš, Jernač! Pa sem jo venderle dobil! Tvoja pa tebe ni hotela, in drug ti jo je vzel! He, kakšen petelin pa si bil ti, Jernejče?»

»Še jedno mi reci, pa te vrežem okrog glave, da se ti bode zazdelo, kakor bi bil domá pri svoji ženi!« — Jernaču izpod Skale se je videlo, da je jezen. In ker je bil žalostni Miha tudi jezen, bati se je bilo majhnega pretepa. Zatorej izpregovorim:

»Mirujta! Naj pa iztrese Tinče tam-le povest svojega zakona iz rokava, in radi ga bodemo poslušali.«

»Zakaj ne?« odgovorí Tinče lahkodušno. »Dober človek sem in rad vam ustrežem!«

Vsi smo hvalili njegovo postrežnost

III.

Šepasti Tinče pripoveduje:

No dobro! Pa bodi, če že hočete vse izvleči iz mene! Moja misel je ta, da mora biti človek dobrega srcá, pa je vse dobro! Prisiliti se ne dá nobena reč, ali dober človek lahko izhaja tudi v zakonu. Proti zakonu torej ne govorite, dobra reč je in od Bogá postavljena! Smijali se mi bode, pa nič ne dé, srečen sem bil v zakonu, in ta je resnična. Dober človek sem in sem bil vselej!

Kje sem prvič pogledal na ta svet, ne vem in tudi nikoli ne zvem. Nekdaj poleti je prišla v Vinharje mlada, zanemarjena ženska, in lačna je bila tudi. S seboj je nosila v slabih cunjah zavito breme, in to breme sem bil jaz, ki vam pripovedujem vse to. Pri Komarjevih je prosila večerje in prenočišča. Dobila je večerje, spat pa so jo poslali potem na listje, njo in otroka. To že vse veste, no dobro, pa se mora venderle povedati, da bode, nató še bolje vedeli, kakó je vse prišlo potem.

Drugo jutro je vpilo otročè v listnici, ženske pa ni bilo. Noč jò je bila vzela, ali mene je pustila Komarjevim v dar, ker so ji bili dali večerjo in prenočišče. Bila je ubožica, grozna ubožica, ker bi sicer ne bila takó ravnala z rodnim otrokom. Bog ji odpústi, kdaj sem ji že odpustil jaz!

Komarjevi pa me niso vrgli pod kap; malo so vpraševali za žensko, no dobro, potem pa so me obdržali za svojega in pri bo-

gatejših niso beračili, da bi me bili vzeli. Tudi okrog občine, ki itak nikomur ne dá ničesar, niso moledovali, da bi bila kaj pomogla. Sami so me imeli, in to vse veste, da jim ni preostajalo prav nič in da jim je dostikrat hodila prav zeló pičla. Pa so bili dobri ljudjé, in Bog jim daj večno vzveličanje vsem tistim, ki so že pomrli iz njih srede!

Sedem deklet je bilo pri hiši, in njivice so bile majhne, in malo se je pridelavalo. To morate vedeti, kakó so morali delati, če so hoteli živeti! Pri njih sem se privadil dela takó, da mi ni bilo treba pozneje beračiti. Sedem deklet je bilo, in vsa je moral stari Komar za praznik lepše oblačiti, kar ni bila šala, prav nikaka šala! Lenčika je bila najmlajša in po moji sodbi tudi najzalša. Umela sva se posebno, ker sva bila skoro tistih let. Tudi pozneje, ko sva prišla v dóbo, ko mladost znorí, imela sva se rada kakor brat in sestra. Pa drugega nič, saj vidite, kakšen sem. Na obrazu nič, na drugem telesi nič. Leva noga pa še krajša od desne, da hodim kakor staro motovilo. Na kaj takega se mlada ženska ne ozrè. In tudi Lenčika se ni zagledala vame, kar se mi še danes ne vidi čudno. Bil sem pač že takrat dober človek in imel sem dobro srcé. Pa kaj gleda mlado deklè na kaj takega, in tudi Lenčika ni gledala. Kar itak vsi veste! —

No dobro! Ostal sem pri Komarjevih, dokler nisem bil za delo. In lepo so ravnali z mano, in prav prav radi smo se imeli. Potem, ko sem le nekoliko dorasel, pa sem šel služit ter sem v pogorji pasel kozé in ovce. In rad sem služil, ker sem že čutil — četudi sem bil otrok — da jim ne smem delati nadloge, ko vender nisem bil njih otrok. Vidite, pošteno sem se preživel, in vsak krajcar sem deval na stran, ker sem se bal beračenja na stare dni. Tudi sem nekoliko kupčeval, sedaj z jajci, sedaj z borovnicami, sedaj z žaganjem in takó po vrsti. Jedna reč in druga, ko sem imel osemindvajset let, kupil sem Hiščarjevo kočó na griči. Nekaj sem plačal, nekaj sem napravil dolgá, pa sem le imel svoje selišče. In ta je prva!

V tistem času je doletela Komarjeve velika nesreča. Spomladi je starec trebil drevje, pa se mu je zlomila veja, in padel je z debla. Pohabil se je do smrti, in hiša je izgubila gospodarja. Siromaštvo je siromaštvo, in nesreča pride malokdaj sama. Tudi h Komarjevim je prišla še druga nesreča. Kaj bi vam pravil? Lenčika se je bila spečala s Pečarjevim starejšim, in stvar ni ostala taka. Takrat, ko je bila največja sila, da bi jo bil vzeli, pa je Pečarjev Miha izginil in se potegnil v Ameriko. Tja so takrat prav močno zahajali od nas, in tudi Jernač izpod Skale je bil, kakor nam je pravil, med tistimi, ki so se odpeljali čez morje. Prav takó je bil ž njimi Pečarjev Miha, tu v

Vinharjih pa je pustil dekleta v skrbéh in sramoti. In to ni majhna reč, najsi pride kaj malega vmes. No dobro! —

Morda dve leti je bilo potem. Na praznik sv. Vnebohoda sem šel k deseti maši v Poljane. Lep dan je bil, ali nekaj je govorilo v meni: »Vzemi dežnik s seboj, ker se ne vé, kakšno bode vreme.« In res sem bil sam v cerkvi z rdečim dežnikom. Dober mora biti človek, pa oprezen. In prav to opreznost moram zahvaliti, da sem zlezel v sveti zakon. Zaradi nje sem vzel tisti dan dežnik pod pazduho in zaradi tega dežnika sem dobil ženo, ki bi je drugače ne bil dobil.

Po maši sem stal pred cerkvijo, in k meni je stopila Komarjeva Lenčika. Prav bleda je bila in prav drobna. Pa kdo bi ne bil bled in ne droben, če tiči tisti, ki bi sam mogel pomagati, nekje v Ameriki in če nam ni pustil drugega nego otroka, ki je in troške dela! Kdaj je že nisem bil videl! In po pravici rečem: Nič rad nisem zahajal v hišo, odkar si je dala opravka s Pečarjevim. Odkar pa stvar ni bila ostala takó, pa me že celó ni bilo blizu. Vse to mi ni bilo všeč, to veste, in če bi bilo šlo po mojem, Komarjeva Lenčika ne bi bila nikdar pogledala Pečarjevega Mihe. On nič, ona nič, in sedaj mi povejte, ljudjé božji, kaj pride iz tega? Nič, ali pa kaj takega, kar je še menj nego nič. No dobro!

»Kakó je, da nič ne prideš?« vprašala me je, »in kaj smo se ti zamerili, da ne prideš?«

»Kaj bi hodil,« odgovorim ji, »saj veš, da je opravka dosti in da tudi težko lazim v grič.«

Sevé, pravega vzroka ji nisem povedal, ker mora biti človek dobrega srcá. Bolje, da zamolčiš, kar užali bližnjika, tebi pa nič ne koristi!

»Mati mi je dejala, da bi s teboj rada govorila o tem in ónem. Saj veš, kakó je težko, če zgolj ženske gospodinjijo pri hiši! Rekla mi je, da bi šel z mano po maši in da lahko ješ pri nas, če ti je prav!«

»Pa grem, Lenka, prav rad grem!«

Takó sem ji odgovoril. In šla sva. Po Vinharski grapi sva kresala, molčé in počasi. Kaj sva tudi hotela govoriti, in zató je bilo najbolje, da sva molčala. Ko prideva do klanca, tam góri proti Muhi, prevleklo se je že vse obnebje s črnimi oblaki, in v Kotu se je pričelo bliskati. In ne dolgo, in vlila se je taka ploha, da je bilo vse v nitih po zraku. Takrat se je izplačala moja opreznost, in razpel sem široki rdeči dežnik, da je bilo strehe obema dovolj. Pod to streho sva tičala, ali prestopiti se nisva mogla, ker bi naju bila ploha zdajci

premočila do kože. Obstala sva torej na mestu in se skoro tiščala drug k drugemu, ker je lilo kakor iz škafa. Sedaj sem ji še bližje videl v obraz, in rečem: bila je bleda in upadla, da me je bilo kár groza. Vedno tudi nisva mogla molčati. Torej sem dejal:

»Ali ti kaj piše óni iz Amerike?«

»Nič,« odgovorí mi zamolklo.

»In denarja ti kaj pošilja?«

»Nič!«

»Lepa je ta,« mislim si, »pisma nič, denarja nič, lepa je ta!«

Zatorej še vprašam:

»In dekletce, kakšno je? Ali se ti dobro redí?«

»Malo že govori! In vsi pravijo, da mu je zelo podobna!«

»Lepa je ta! Pa pisma nič, pa denarja nič. In v Ameriki pravijo, da se takó lahko prisluži denar!«

»Oj, moj Bog! Oj, moj Bog!« vzdihnila je in že je imela polne oči samih solzâ. »In zadnjič je prišel Brinovčev iz Amerike, in po njem mi je poročil, da se ženi v Ameriki in naj ga ne čakam, ker ga ne pričakam do sodnega dné!«

»Ta zverina, ta zverina!« In povem vam, da bi bil v tisti dóbi Pečarjevega najrajši zadušil. Pa ga zaduši, če ga moreš z rokami čez morje!

»Moj Bog, ko bi le otroka ne imela!« Že je zajokala, in tudi meni se je milo storilo. Pa komú bi se ne, če je kaj takega! No dobro!

»Veš kaj, Lenka,« odgovorim ji, »brezpametna ne bodi in ne jokaj se! Če se oženi v Ameriki, naj sel Bog že vé, kaj dopušča; da pa temu malopridu — in najsi je v Ameriki, ne bode dal sreče, to je jedna! Kaj bi ga čakala, omôži se tudi! To je druga!«

»Kdo me vzame,« zastoka Lenka, »kdo me vzame z otrokom?«

»Kdo te vzame, Lenčika? Če drug ne, vzamem te pa jaz, in prav rad te vzamem in tudi z otrokom!«

Takó sem ji odgovoril, ne prepogumno, in malone sram me je bilo. Potisnil sem ji dežnik v roko in dejal:

»Imej ga, da se ne premočiš! Pridem jutri, in z materjo se dogovorita in dobro premislita vse! Hišico imam, deset mernikov je posetve, in dve kravi preredim brez težave. Jedna reč in druga, dolgá ni preveč, pijem ne, delam pa rad. Razgovôri še z materjo, po odgovor pa pridem jutri! Oni v Ameriki naj se pa oženi, pústi ga, naj se oženi!«

To rekši, spustim se nizdolu, dekleta z dežnikom pa pustim v klanci, in takó me je bilo sram, da se nisem upal nazaj pogledati proti nji, ki sem jo ravnokar snubil za ženo svojo. Kàr tekel sem neprestano, in dež je lil in premočil mi je vsako krpo, da je kàr curljalo po meni. Pač, jedenkrat sem se venderle obrnil in zakričal:

»Veš, otroka pa tudi vzamem, da veš!«

Potem pa sem tekel ves zasopel proti Poljanam. Takó sem se ženil, da veste! No dobro!

Drugo dopoldne se res primotovilim h Komarjevi hiši v Vinharjih. Nekaj od vasi stoji, in polno orehov, visokih starih dreves, je okrog nje. Nič mi ni bilo dobro pri srci, ko sem prihajal bliže. Bal sem se, po pravici rečem, bal sem se, in čudno mi je bilo tudi zató, ker je le nekaj posebnega, kadar hodi možak za žensko, da bi se vzela.

Prišel sem skoro do hiše in dobro sem slišal, da so se zaprla vrata nekje znotraj. Morda odhaja tuj človek, in ta naj me vidi, mene šepastega snubača! Zdrknem za bližnji oreh, da bi se skril. Pa je bila nepotrebna ta plahost. Nikogar ni bilo iz hiše. Izza orehovega debela se nekoliko ogledam: nasproti mi je bilo odprto okno, da sem videl ravno k mizi v hišo. Pri nji je sedela Lenka in glavo — morda jo je bolela — opirala si je na levo roko. »Slaba kaže,« mislim si, »deklè je prezamišljeno, in pozná se ji, da tudi ni spalo ponoči. Še vedno pričakuje snubača iz Amerike!« — Po hiši je hodila mati Komarjeva in nekaj godrnjala. »Vrag vseh vragov,« mislim si, »prav slaba kaže; stara se grdo drži in gleda kakor osat. Slaba kaže!« No dobro!

»Bogá zahvali na golih kolenih,« prične starka, »da te hoče! Kam pa bodeš na stare dni, ker to vender vidiš, da večno ne bodem živela? In če umrem, pa se vas oglasi sedem, in sedaj preštej, koliko pride na jednega!«

»Ko bi le ne bil takó grd!« odgovori Lenčika. »Če pojdeva iz cerkve od poroke, zibal se bode ob meni in vse se bode smijalo! Ljubi moj Bog, ti meni pomagaj!«

»Kdo bi se ti smijal? Pameten človek ne! Če pa se smejejo prismode, naj se! Ali stóri, kar hočeš! Čakaj ónega in njega lepote! Morda le pride sodni dan, kakor ti je dal poročiti!«

»Ne morem ga pozabiti, mati,« odgovori Lenka, »in najsi ravná še takó grdo z mano! In pozabila bi ga ne, četudi vzamem Tinčka. Žena bodem njegova, pa vender ne žena! In kaj bi bilo? Tepel bi me in tepel tudi otroka!«

Takrat se nisem mogel zdržati za svojim orehom. To deklè je čisto napačno sodilo o meni. Stopil sem torej k oknu in dejal:

»Kakó vender govoriš takó, Lenčika? Saj me poznaš in veš, da sem dober človek. Da bi tepel tebe in tvojega otroka, tega se nikar ne boj! Če bi se oženil, oženil bi se z dobrim srcem. Usmiljena si bodeva drug drugemu, Lenčika, in če me ne bodeš imela rada — kar je težko zahtevati in česar tudi ne zahtevam — videla bodeš, jaz bodem zmirom rad imel tebe in otroka. Le vzemi me, Lenčika, in kesala se ne bodeš nikoli!«

S takimi lepimi besedami sem jo pregovoril, tem lože, ker je tudi starka neprestano režala vanjo in ji pripovedovala, da bode drugače prav gotovo beračila na stare dni. Kakó bi se ubožica še ustavljala! Ali naj bi šla služiti? Kam pa z otrokom? Vsakomur je hudó, če je v taki stiski, najhujše pa ženski, kadar se je prej spečala z moškimi, ki ni nič vreden, kakor ni bil nič vreden Pečarjev Miha. No dobro! —

Udala se mi je, in h gospodu sem šel, da naju je dal na oklice. Prismode so se smijale, ko so naju poročali pred vélikim oltarjem svetega Martina, pametni ljudjé pa so govorili, da je storila prav, ker me je vzela. Pametni ljudjé so namreč vedeli že takrat, da sem dobrega srcá, da bi vsaka ženska lahko izhajala z mano. Tudi Lenčika bi bila, samó da je hotela. Pa ni hotela, ubožica ni hotela!

V ponedeljek je bila poroka. Godcev nisem najel, nekaj poličev vina sem plačal pričama v gostilni, pa je bilo vse opravljeno!

Takó sem bil oženjen in prav srečen sem bil, ko sem privedel ženo pod svojo streho. Pa se je tudi précej poprijela gospodinjstva, da je bilo kár veselje. Pometala je, pomivala in brisala, da se je kár izpremenila vsa hiša, da je malone nisem spoznal! Kdor je pameten, naj se oženi! Moja prva in zadnja beseda je ta. Oženjen sem bil, pa se ne kesam. Že zaradi tistih prvih dnij po poroki ne, ker so bili vsi lepi dnevi!

V ponedeljek je bila poroka. V četrtek potem mi je dejala žena: »Vzemi samotežnik in pojdi po balo v Vinharje!«

Vzel sem torej samotežnik in se odpravil na pot. Pri veži je žena še zaklicala za mano: »Pa otroka tudi pripelji!«

»To je jedna, da ga pripeljem!« odgovoril sem veselo. Po pravi povedano, tudi jaz sem si želel otročička v hišo, ker je bilo to ponižno, tiho in človeku takó udano otročè!

V Vinharjih ni bilo káj naložiti. To samí veste! Starka mi je sicer nekaj trobila na uho, da Lenka že po materini smrti dobí svoj

delež, da ne bode zapuščena in da ne pride praznih rok pod mojo streho. Pa so bile samó besede in drugega nič! Vesel sem bil, da sem dobil ženo, in še táko, kakeršna je bila moja Lenčika! Za drugim pa nisem gledal. Čemú neki, in kje naj bi se bilo tudi jemalo!

Naložil sem majhno, plitvo skrinjico in v nji malo, prav malo prazniških cunjic. Tudi staro zibelko sem naložil, da bi imelo otročè kje spati. Pa sem jo nekaj založil, da je ni opazil vsakdo, ker sem predobro vedel, da se bodo zijala prodajala za mano, kadar bodem vozil »balo« po vasi. Tudi sem si mislil, da bi nji ne bilo všeč, če bi se zibelka ne skrila. Če je človek v nesreči, takoj so neslani ljudjé z neslano besedo pri rokah in se šalijo s siromakom! Pač pa sem vzel otročička na voziček; v skrinjo živalce nisem mogel zapreti, ker bi se bila zadušila. To je gotovo. Zatorej sem si mislil: »Kaj mi do vsega poljanskega svetá!« pa sem otroka naložil na voz, da ga je opazil vsakdo, komur se je poljubilo. Od veselja je dekletce vriskalo, ko sem drdral s samotežnikom od Vinharjev nizdolu in pri tem še vestno pazil, da mi ni padlo z vozička in prišlo kakó v nesrečo. Pri otrocih moraš vedno paziti, to vem dobro, najsi nikoli nisem imel svojih!

Ko pripeljem svoje bremce — živo in mrtvo — tam dólí do sredi vasi, stal je človek na vaškem mostičku. In njemu na ljubo je bilo vse po konci! Na mostiči je stal in imel poslušalcev, da se je kár trlo. Stari Prodovec, stari Primož, stari Zrinec in še obilo drugih je tiščalo tja, kjer je omenjeni človek prodajal svojo modrost. In otročaji, ti pa so kár zijali zgolj od strmenja. In to po vsi pravici! Možak je nosil od nog do glave čisto novo opravo. Pa kakšno! In na zelenem telovniku mu je visela veriga, lahko rečem, da ne manjša od tiste, s katero pri Štemburji vlačijo vedro iz vodnjaka! Samó, da je ta železna, óna na zelenem telovniku pa je bila vsa srebrna! In nekje na prstu mu je tičal srebrn obroč, kakor jih nosijo najbogatejši mesarji. Če me s takim prstanom udariš na sencè, pa sem lahko mrtev! Prav lahko! In v levem ušesi kár tri murčke in na novem klobuku krivce, pogumno na spredi zasukane! Ni čuda, da je vse drlo k njemu, da ga je gledalo in se mu čudilo. Ko me ugleda, zakričí name:

»Hoj, Tinač, ali doto voziš?«

Jezus, ti se mene usmili! Res, bil je Pečarjev Miha, in naravnost iz Amerike je bil prišel. No dobro!

(Dalje prihodnjíè.)

Davorin Trstenjak.

Doneski k njegovemu životopisu. Spisal dr. Janko Pajk.

I.

Črtice o njegovem življenji in značaji.

amen nastopnim črticam ni vsestransko in celotno popisavanje Trstenjakovega življenja, ki obseza zajedno dober kos slovenske povestnice. Temu ne zadoščajo niti čas niti nabrani podatki. Glavni podatki doslej so: Trstenjakov svojeročni životopis, katerega je rajnik zložil na mojo prošnjo, potem zaslužni očrt Sketov v »Koledarji družbe sv. Mohorja« leta 1892. in moji dodatki istotam. Podam naj samó postranske životopisne črtice, katere sem narisal nalik slikarju, ki dela studije za večjo celotno podobo. Samó to naj še pristavim, da so moje črtice posnete z živega originala, in to »sine ira et studio«, zapisane brez drugega ozira razven ozira na istino.

Kot pravi orjaki so se vzdigovali iz nedavno minulih desetletij naše národne povestnice na slovenskem Štajerji trije možjé, vsi trije duhovniki: Oroslav Caf, Davorin Trstenjak in Božidar Raić. Zibel vseh treh je tekla na ozemlju med Dravo in Muro; rodú so bili vsi trije kmetskega. Tudi vzgoja je bila vsem trem jednaka: latinski so se šolali v Mariboru, v modroslovnih in bogoslovnih naukih pa v Gradci. Vzrasli so vsi trije v svežem vzdušji in duhu. Graška bogoslovna nekdanj ni bila strižnica, nego vadnica čilih duhov. Rajni Davorin mi je pripovedóval, da je v nji vela slobodna sapa samo-svojega prepričanja in vsestranskega razvoja. Mladí duh je kakor voda; če jo ustaviš, kmalu zaduhne. Saj pa tudi jedina sloboda gódi značaje; v neslobodi se pokvari najprej duh, ker nima hrane, potem srcé, katero medleva, ne da bi bilo krepko in zdravo, naposled ves značaj. Zató krčenje svojega prepričanja dela mlitavce in sebičnike. Dajte doraslim mladeničem, ki so prestopili gimnazijo, slobodo samoobrazbe in prepričanja; učite jih jedro krščanstva: ljubiti Boga in bližnjika, a čuvati se črtenja in sovraštva; učite jih spoznavati resnico, da so sicer »bratje vsi naródi«, a da nam je naš národ najbližji, in vodite jih k spoznavanju, da jedino napredek in izobrazba vodita národe do moči in blaginji, a nazadnjaštvo v síromaštvo in, sužnost! —

Slovenski bogoslovci so bili v Gradci duševni prvaki, dasi proti nemškim v ogromni manjšini. Škof Ravšer, poznejši kardinal, bil je

sicer, kar je Davorin večkrat pravil, očit nasprotnik Slovencem, vender pa je čislal slovenske bogoslovce zaradi njih bistrumnosti in hrepenenja po izobraženosti. In da ne izostane še »tertium comparationis«: tudi v telesnem oziru so si bili naši trije možjé podobni, ker so bili pravi korenjaki, visoke in krepke rasti.

Izmed vseh treh je Oroslav zarano slul za jezikoslovca; on je bil v jezikoznanstvu »očka«, Trstenjak »sineka«, a Božidar »benjamin«. Caf, Trstenjakov učitelj, bil je temeljit in obsežen jezikoslovec; v tem mu je bil podoben Štefan Kociančič v Gorici, samó da je ta naglašal vztočne in azijske, Caf evropske jezike. V Cafovi glavi je vrelo od »korenov« in »stebel« — vse takó tudi v Trstenjakovi. Caf je bil z jezikoslovnim blagom natovorjen, a mož ni znal prodajati blagá; nedostajalo mu je óne modroznanstvene mirnosti, s katero se nabrano blagó izčinja in prečinja, potem pojmovno razbira in zлага ter pregledno postavlja pred čitatelja. V tem je bil modroslovnó izobraženi Frančišek Miklošič naučitelj vseh učenjakov. Tudi Trstenjak je bil napolnjen jezikoslovnega gradiva, a razpolagati ž njim ni znal popolnoma. Isto je ugonobilo Cafa, ki se je vrhu vsega boril še z drugimi nepriilikami. Caf je bil mehka, boječa, tiha, oskromna, a blažena dušica. Kakó živo stoji njegova podoba pred menoj, ko sva se pogovarjala v »beneficijatskem« njegovem stanovanji na Ptuji! Mož je bil v svetovnih stvaréh otrok, v družbinskih ženska, takó skrben in pazen, a samó v znanstvenih neodpustljiv in strog. Ali! — in ta »ali« ga je mučil! — znal in vedel ni v sestav spraviti svojega gradiva. To mu je zmedlo vse delovanje, to ga je upropastilo. Sicer pa ni bil na svojem mestu. Grozni materijalizem njegove okolice ga je zadušil! — Trstenjak je bil učenec Cafov, kakor Božidar Trstenjakov. Cafov znanstveni, sosebnó jezikoslovní vpliv na Davorina kot kapelana v Slivnici blizu Maribora je bil važen, kakor mi je pravil rajnik. Caf je bil v bližnjem Framu blizu Slivnice glava in teló nekakšne kmetske akademije. Nabiral je besede za svoj slovar, »pulil korenike«, zapisaval slovenske besede in réke na ozke lističe, tudi na izpovedne listke, a ves ta drobiž je metal v veliko skrinjo, katera je jemala dober del majhne kapelanijske sobe; zarisaval je zajedno národne napeve, katere je ponavljal piskaje na flavto. Takó je delal tudi Vraz. Časih je imel Oroslav za gostača pri sebi rešetarja, časih bizjaka, časih rezijanca iz daljne Beneške; od teh možakov je pozvedaval besede za svoj »večni« slovar. Sedaj, po petdesetletnem nabiranji Cafovem, vender vstaja ta slovar iz svojih skrinj, znatno pomnožen. Uboga »slovenska para« — da se takó izrazim z Vodnikom — naš občeslovenski slovar se je

tedaj vender skobacal na noge, počasi sicer, a tem oblastneje in častneje!

Davorin iz prva ni bil jezikoslovec; evropske jezike je poznaval, kolikor se jih je iz početka naučil v Stanko Vrazovi »šoli za silo« v Gradci. Pozneje je bil zavisen od Cafa, naposled od Miklošiča, katerega pa osebno ni maral. Gledé na povestniške studije naš Davorin iz početka še ni bil samostojen; hodil je za Schönlebnom, Muharjem, Kollárjem in Šafaříkom. V poznavanji národne naše povestnice pa in našega, t. j. slovenskega národnega bajeslovja kakor tudi slovstva, bil je Davorin samouk in izviren preiskovalec. V tem oziru si je ustvarjal svojo sistemo. Njegova čutnost za vse, kar je bajeslovnega in povestniškega, bila je nenavadna. Jezikoslovje mu ni bila končna zvrha, nego samó pomoček povestnici. Davorin je nosil pregledno sliko naše slovenske prešlosti v duši; iz te pregledne, samoustvarjene, nekaj po vidnih sledovih sestavljene, nekaj domišljene podobe je posnemal svoje mnogoštevilne članke, kateri so bliskoma nastajali pod njegovim peresom. Slovani prvotni stanovniki Evrope — Slovani tekmeči Rimljanov in Vlahov v Panoniji in v Nóriku — Slovenci v Alpah do Brente in Rena — Slovenci na vseh rimskih kamenih in pri vseh grških in rimskih povestnikih — evo ti podkladnega načela Davorinovega! Evo ti pak zajedno ideje našega Kollárja! — A dobro je bilo vsekakor, da je kdo pri nas jel proučevati našo národno minuloost, naš nekdanji in sedanji položaj proti národom, ki nam stojé za hrbtom in na tilniku. Takó smo vsaj začeli premišljati, odkod smo prišli, dokod smo bili nekdanj razširjeni in kje stojimo danes. Davorin je bil tiste trdne vere o naši prešlosti kakor Valentin Vodnik, ki je zapel: »Od prvega tukaj stanuje moj rod; če vé kdo za druž'ga, naj reče, odkod!« A znano je, da trdna vera časih več vzmore nego globoka učenost. Miklošič s svojo hladnokrvno bistroumnostjo in s svojo diplomatiško zapetostjo ni nikdar na pol toliko vnemal duhov za slovansko jezikoznanstvo in starinoslovje, kakor jih je Kollár in tudi naš Davorin, le-tá s svojimi navdušenimi in zgovornimi razpravami v »Novicah«. —

Sedaj pa mi čitatelj dovóli oskromen predlog, ki mi je že dlje časa na srci! Davorinovi spisi ležé raztreseni po vseh listih in krajih kakor udje basenskega Absirta. Ali bi ne bil čas, da se Trstenjakovo književno blagó, vsaj kar ga je znanstvenega, zbere in izdá? — Menda bi se dalo to storiti takó-le: Vsi članki in vse, razprave naj se poščeje iz »Novic«, »Matičnih« knjig, »Zor«, »Vestnikov«, »Kresov«, naj se po naslovih denó v prosti azbučni red — in naj se natisnejo

neizpremenjeni, brez dodatkov in opombic, razven odkod so vzeti in iz katerega leta so. To dá dva, tri debele zvezke. Jaz trdim, dasi vseh razprav ne bi hotel podpisati, da bi to delo ne bilo brez koristi: koliko národnega blagá zlate vrednosti tičí v njih, koliko zdravih idej, dasi časih nedostatno podprtih! Naši kritiki naj si brusijo zobé ob teh člankih; čimbolj si jih bodo brusili, tem bolje po nas! Ali vstajenja, veselega vuzma terjajo od nas Trstenjakovi spisi in napor! Národna čast in národna dolžnost sta tudi nekaj. Torej Davorinu ljubav za ljubav, žrtvo za žrtvo, bot za bot! In kdo izdaj Trstenjakova dela? — Kdo drugi nego »Matica«! Zakaj da dobička ne bode založniku, o tem ni treba šele vprašati pri učenih rečéh. Slovenski čitatelji, premislite si moj predlog, a člani pisateljskega društva, pomozite s persom in nasvetom! —

V družbinskem oziru so si bili Caf, Miklošič, Trstenjak in Raić, vsi sosedni rojaki, iz kraja močno podobni: vsi so bili preprosti in so prinesli v svet s seboj nepokvarjenost slovensko; šele družba je vsakemu pozneje vtisnila svoj posebni pečat. Caf je bil izmed vseh imenovanih najmečji in najnežnejši, a vsi ostali so bili precěj grčavi. Miklošiča je opililo bivanje v žlahtni poljski rodbini v Gradci; kar mu je še nedostajalo oglaje, dodal mu jo je Dunaj. Še dijaka so mladega Frančiška učitelji mariborski zvali »neopiljen dijamant«, kar sem zvedel iz Trstenjakovih ust. Raić je bil vselej »buršikozen« in »korenjaški« v govorjenji in vedenji, vsaj dokler sem ga poznal kot svojega učitelja, a Trstenjak se je izmed vseh najbolj olikal v vedenji. Sosebno na Ptuji se je ogladil v »finega abbéja« z vsemi dobrimi svojstvi te besede brez napačnostij, katere navadno spajamo z izrazom »abbé«. Bil je jako okreten, olikan, duhovit, pa preprost, odkrit in brez nobene hlimbe — pristen nepopačen Slovenec do cela. Zakaj to je po Trstenjakovem mnenji obči značaj Slovencev: blag, odkrit, pošten, večinoma vesel, dosti ognjen, precěj mehak, a premalo dosleden, često lahkomiseln, predobrodušen, a premalo praktičen, precěj neokreten, pa vse premalo napreden in premalo vztrajen in energiški. Pri Trstenjaku si, dokler je bil pri moči, nahajal samó dobra svojstva slovenska; ko je podlegel starosti, podlegel je tudi nje slabostim. Bil je nenavadno marljiv, neobično moder in oprezen, jako podjeten in vztrajen, vendar pa tudi točen in popolnoma zanesljiv v vsakem oziru. Vedel je dobro za slabosti Slovencev, a se jih je znal tudi izvrstno izogibati. Zató pa je bil v npravstvenem oziru tudi strog proti svojim rojakom.

Brez dvojbe je stal Davorin Trstenjak na vrhunci izobrazbe svojega časa. V vseh posvetnih in stanovskih, takisto v učenih stvaréh je bil dobro poučen razven v nekih znanostih; slab je bil namreč v prirodoslovji in v modroslovji. Za narodo sploh in nje nauke ni imel dosti čustva; takisto mu je bilo modroslovje zoperno. Tudi matematika ni bila njegova ljubljenska; pravil mi je dosti, koliko preglavice so mu delale imenovane znanosti v Gradci. Sicer pa je naš Davorin družil v sebi vso izobrazbenost, kolikor je bila sploh Slovincu tedaj pristopna. Po nji se je med Nemci odlikoval prav takó lahko kakor med Lahi in kakor se je odlikoval med Slovenci in med drugimi Slovani. Davorin je, da ostanem pri slovenski izobrazbi, v sebi nosil obé nje obliki: takó zvano »panonsko« in takó imenovano »nóriško« obrazbo. »Panonska« izobrazba obseza ves štajerski slovenski del med Muro, Pohorjem in Dravinjo; »nóriška« pa preseza vso ostalo Slovenijo. Zakaj dasi smo Slovenci samó jedno in isto pleme slovansko, z istim obćim slovenskim jezikom — kdor to tají, našega národa in jezika ne pozná! — kateri jezik pa seza še danes mnogo dalje nego óni, katerega v ozkem pomenu jemljó za »slovenski« ali »slovinski« — vender se ločimo med sabo, in to po različnosti izobrazeb; te razlike seveda v novejšem času močno ginejo zaradi rastoče obće národne zavednosti. Ti znaki raznih, in to dveh izobrazeb, so neutajni; jezik naš jih rezko pokazuje v svojih podnarečjih, katera niso prvotna, nego siloma vnesena v prej obći in čisto jednaki naš jezik. To različnost sem nekoliko spoznal sam, porojen sicer v Šent Pavlu v gorenji savinjski dolini, a vzrasel in vzgojen na spodnji Polskavi, kjer se mejašita obe izobrazbi, nekoliko pa me je naš Davorin opozoril nanje. V panonske izobrazbe krog spadajo Podravje, nad Mariborom počenši do hrvaške meje, Slovenske gorice, potem ves svet med Muro, Dravo, Pohorjem, Dravinjo in Háložami, tedaj tudi še Ptujsko polje med Mariborom, Slov. Bistrico in Ptujem. Pri Polskavah, gorenji in spodnji, je nekdanj — še za moje mladosti — nehavala celjska »kresija« in se pričlenjala mariborska. Ali dosti važnejša za slovensko izobrazbo na Štajerskem je bila ločitev štajerskih Slovencev po biskupijah, katerih jedna, graška ali sekovska, je obsezala ravno prej opredeljeni kos slovenskega ozemlja; druga pa, labodska, katere sedež je bil v Šent Andraši v labodski dolini na Koroškem, obsezala je ves ostali del štajerskih Slovencev. V poslednjem delu Štirskega je vladala »nóriška« izobrazba, katere znaki se vidijo še danes v mnogih laških in nemških besedah, primešanih jeziku našemu. Laški vplivi so bili na slovenski Štajer zaneseni po mnogoštevilnih laških ali polaščenih du-

hovnikih, katerih dandanes na Štajerskem celó več ni, katerih pa je bilo pred davnimi časi tem več, ker je oglejski patrijarhat sezal, kar mi je Davorin večkrat razlagal, do naše Drave. Nemški vplivi so prihajali na slovenski Štajer najbolj po nemških svečenikih s Koroškega. Sčasoma sta laški in nemški vpliv pri nas v labodski vladikovini prevladala slovenskemu življu, in ta bi bil gotovo utonil, da ni čas privêdel semkaj drugih duhovnikov: kranjskih in domačih štajersko-slovenskih. Največja zasluga, da se je ohranil slovenski živelj na Štajerskem, gré mnogim kranjskim svečenikom, ki so nekdam pastirjevali po Štajerji, tudi tu razširjali svojo domačo govorico in raztrošavali slovenskih knjig med ljudstvo. Ti kranjski duhovniki so na Štajerskem iz nova zanetili ogenj in kresove domačega, slovenskega življa. Zató vi, mladeniči, ki o počitkih prepotujete lepo našo domovino, le pridno si zapisujte kranjska imena duhovnikov, ki so služili v štajerskih župnijah; nahajate jih na grobnih spomenikih lepo število; to so častna imena móž, zaslužnih za našo štajersko slovenščino; ti nagrobni napisi so zajedno važni kažiťotje naše izobrazbe! —

(Dalje prihodnjič.)

Kosa.

Kóso nekdo kleplje svojo,
Čuj, nekje tam sred vasí . . .
Ostro-rezko to klepánje
Skoz večérni zrak zveni.

Jutri rano pa bo trava
Pádała pod kósoj toj,
In mej travoj rož brez broja
Cvet zgubilo bode svoj.

Slušam, slušam tó klepánje . . .
Bog vé, kaj da mi se zdí: —
Smrt je, ki tam kleplje kóso,
Da ž njoj mene pokosí.

A. Aškerc.

Rokopis.

Spisal A. Funtek.

(Dalje.)

III.

z deževnega vremena se je polagoma naredila popolna zima, in veselo so letale snežinke po zraku ter sedale k tovarišicam, ki so že zjutraj pogrnille bel prt po strehah.

V peči Bronove pisarne je plapolal velik ogenj in širil prijetno gorkoto po sobi; vendar pa je Brona zeblo in zeblo, da se kár ni mogel ogreti. Bil je pač bolj notranji mráz nego zunanji, in ako si pogledal drobnega možá dobro v lice, presenetila te je velika izpremema poslednjih dnij. Očí so mu sicer gorele v čudnem svitu, ali nekaj trudnega je ležalo na njih; lice je bilo upálo, z usten pa je izginila sleharna kaplja krvi. To je pač vse prihajalo od prenapornega dela in — od hudih duševnih bojov, ki mu niso dali spati noč za nočjó . . .

Dà, kadar je pozno v noč ugasil svetilko in plašno kakor tat zaklenil vse óne popisane liste v tajno predalce ter naposled trudnih korakov odšel v svojo spalno sobo, tedaj mu ni legel spanec na očí. Vse mu je vrelo po glavi in šumelo po ušesih! In tisti zadnji plamenček moške časti je naposled ugasnil, in nesrečnega možá je obšlo popolnoma hrepenenje po tujem blagu, kolikor bolj se je prepisujé zaglabljal v pesniške lepote in kolikor bolj se je uverjal, da doseže »Siromak« nezaslišán uspeh.

Z Olgo ni mnogo občeval tiste dni — popolnoma proti svoji navadi. Izgovarjal se je s svojimi opravili, ki so se baš zadnje čase izredno namnožili, in maloñe ves dan je tičal v uredniški sobi. Nekamo plašno se je celó izogibal svoji hčeri, kakor bi se bal, da bi mu že z obraza ne čitala nečastnega posla, s katerim se bavi. Ali izogniti se pri kosilu ni mogel nje vprašanju po Goranovem delu — ker je gledal samó na krožnik pred seboj, niti zapazil ni, kakó se je zardela ob svojem vprašanji; nató pa je hitro izustil, da še ni pregledal vsega, toda že iz tega, kar je prečital, videti je, da delo ni dosti vredno . . .

Deklici so se takrat povesele očí kakor od žalosti, da ni začula boljšega poročila. Vprašala pa ni več.

Da ni bil Bron v tem času takó zatopljen sam vase, brez dvojbe bi mu ne bila ušla izpremema, ki se je takisto zgodila z njega hčerjo.

To ti je prej skakalo in pelo po sobah kakor utelešeno veselje, to je objemalo Brona časih iz ljubezni, časih iz zgolj nagajivosti — sedaj je minilo vse to. Deklica je zrla resno, kakor se ni prav prilegalo njeni mladosti, in je bila molčeča, zamišljena kakor še nikoli. Iz kratka: vse je kazalo, da se je brezskrbno dete razvilo v deklico, ki je pre-mišljala to in óno, najrajši pa — o mladem, nekoliko bledem visokem moži, katerega je nedavno prvič videla v svojem življenji, prvič sicer, ali vender tolikanj bistro, da se je njegova podoba neizbrisno vtisnila v nje deviško srcé . . .

Vid Goran je bil! Olga ni razmišljala o svojem čustvu do tega mladeniča; morda se niti ni zavedala, da jo je obšla ljubezen. Samó to je znala, da bi ji bilo brezmejno všeč, če bi zopet prišel k njenemu očetu, in še več, če bi nagovoril tudi njo. In sram jo je bilo, da je zadnjič takó pridrla v očetovo pisarno, ko je bil on v nji, in sram jo je bilo, da je potem stala pred njim vsa zmočena in kar brez besed!

Dosti ji ni bilo do tega, da je bil oče takó čuden in nemiren, saj je imela preveč posla s svojimi mislimi. In da jo je puščal takó sámó, tudi tega ni čutila — saj se je baš v samini takó rada udajala tistim sladkim in zajedno bridkim čustvom! In prav óna Olga, kateri še nedavno ni bilo mirno prebiti na jednom kraju, posedala je sedaj uro za uro pri šivalni mizici ob oknu in se bavila z ročnim delom, dočim so ji časih pogledi takó hrepeneče vzplavali na zasnežene ulice, iz mesta, daleč v široki svet . . . In če je šel kdo mimo okna, tedaj je hipno vzpogledala, ne takó malomarno kakor prejšnje dni, nego vsa nemirna, zakaj vselej se ji je zdelo, da mora priti mimo nje okna nekdo, katerega bi takó rada ugledala zopet . . .

In res je prišel naposled! Dobro ga je videla, kakó je prihajal po ulicah baš semkaj! Kri ji je šinila v lice, srcé pa ji je utripalo malone na glas. Brez dvojbe — k očetu gřé! In ondu bode govoril ž njim, nje pa ne bode tam, in kdo vé, ali ga sploh obide spomin, da je v prav tisti tesni sobici pred nekaterimi dnevi ugledal zlatolaso deklico! In če se tudi domisli te deklice, kdo vé, ali se mu ne razlije rahel nasmeh po obrazu, češ: »Kakó je bilo to brezpametno, kakó otročje!»

Srdito je stisnila ustnice, da so se ji zobjé zasekali vanje. Jezna je bila sama nase, jezna pa tudi na Gorana in jezna naposled na očeta. Zakaj na tega? Zató, ker zopet tičí v pisarni, ko bi se venderle naredilo takó lahko, da bi bil vzprejel svojega gosta tukaj v stanovanji, kjer bi vsaj slišala, kaj se bodeta menila, in kjer bi mu vsaj videla v lice . . .

In sedaj je ukrenila nekaj, kar ni bilo posebno lepo. Iz sobice, kjer je bila, držala so vrata naravnost v uredniško sobo, takó da utegne, če bi stopila k vratom in pazno prisluškovala, začuti vsako besedo, ki se izpregovori. Doslej ni še nikoli storila tega, ker se je ubogo malo zanimala za to, kdo je prišel k očetu — danes pa jo nekaj kàr siloma tira k vratom . . .

Glasno utripajočega srcá torej stopi tja, in še več: skloni se celó h ključanici in pogleda skozi njo. Prav tedaj se na ulicah odpró vrata, in med njimi se prikaže on, Goran. Razločno začuje Olga, kakó pozdravi očeta z ónim mehkim glasom, katerega bi najrajši poslušala vse žive dni, zasliši pa tudi, kakó osorno mu odzdravi oče, in zdajci ji zalije žalost srcé . . . Nató še vidi skozi ključanico, kakó séde Goran k pisni mizi poleg očeta, potem pa posluša pozorno brez sape . . .

Razgovor je bil iz početka tihoten, toda skoro je prihajal glasnejši, sosebnó glas Bronov je zvenél malone hripavo. Ti ljubi Bog, kakó je oče z rezkim ironiškým glasom zdelaval delo Goranovo, kakó srdito je pobijal ugovore Goranove, dokazujé in iz nova dokazujé, da igri nedostaje dramskega značaja, da je do cela nemogoča, da ne obseza drugega nego nekaj neverjetnih prizorov, v katerih se le pretirano odkriva beda nižjih stanov, prizorov, katerih živa duša ne združi v umetniško celoto. Takó ledena sapa je brila iz Bronove ocene, da je Olgi kàr zastajalo srcé . . .

»Ali vse te besede mi pričajo —«

»Mladi mož,« vzklikne Bron brezozirno, »moje besede vam pričajo, da sem še preblago ocenil vašega ‚Siromaka‘! In prijateljski vam svetujem, uničite svoj rokopis in ne bavite se več s stvarmi, ki vam ne prinesó ni dobička ni slave. Sicer pa — storite, kar vam drago; prosil bi vas samó še to, da me ne nadlegujete več s takšnimi poskusi. Jaz sem potrpežljiv, porok pa vam ne morem biti, kaj bi storil kdo drug, komur bi prinesli tak — tak nestvor. Dosti torej!«

Težko dihaje stóji Olga pri vratih, in solze ji zalivajo oči. Najrajši bi bila planila med očeta in Gorana, proseč, naj vender končata razgovor, čegar vsaka beseda se ji zadira v srcé! V tem pa vidi, da oče hipno vstane, da stopi h klinu, kjer visí njegova suknja, in da se pripravlja na odhod. Baš nasproti nji pa stóji Vid Goran in krčevito drží svoj rokopis. Zdajci se premakne z mesta, srdito, bolešno, in deje z zadušenim glasom:

»Bodisi torej! Kakor vi, utegnejo soditi tudi drugi. Zmotil sem se sam v sebi.«

In bliskoma se prestopi od pisne mize, in Olga začuje, kakó se odpró vratca pri peči in zopet zapró. In kakor v sanjah zasliši nadalje Goranov ubiti glas:

»Tukaj naj zgorí, kar ni vredno, da bi stopilo med svet!«

Bron se zasmeye, kakor ga ni čula še nikoli. Bilo je nekaj blaznega v tem smehu!

»Prav takó, prav!« deje Bron suhotno in trdo, »to je bilo res najpametnejše, kar ste mogli storiti, prijatelj dragi. Dà, dà, zgorí naj, kar ni vredno, da bi stopilo med svet! In če bi vam svetoval še kaj: uničite takisto vsako idejo, ki bi vas hotela kdaj prevzeti. Saj niste bili nikoli pesnik in ne bodete.«

Sedaj se odpró duri na ulice, da posije velik dan v sobo, in skozi nje odide — kaj odide — pobegne drobní mož, pustivši Gorana samega. Navzlic veliki osuplosti in žalosti Olgo v tem hipu vender obide nekovo čustvo, kakor bi se bila ravnokar zgodila ondu v pisarni velika krivica. In kàr nemogoče se ji zdí, da je bil oče takó trd in osoren proti mladeniču, ki mu vender ni storil ničesar žalega, on, ki je bil proti nji zgolj dobrota in ljubezen . . .

Čimdalje bolj se ji rosé oči, in misli se ji zmedejo. Nevedé in nehoté prime za kljuko, in zdajci se že pod njenim krčevitim pritiskom odpró duri, in baš pred sabo ugleda njega, Gorana . . .

S povešeno glavo in povešenimi rokami je stal pred pečjó in strmel v ogenj, ki je pokončaval njegov rokopis. Niti vzpogledal ni, ko se je prikazala Olga na pragu, saj niti ni bil čul, da so se odprle duri. Ko pa se počrni popír, ko ugasne zadnji plamenček, dvigne mladi mož glavo in se osupel zgane, uzrši deklico, ki ga gleda s takó nepopisnim izrazom in si v zadregi celó pozabi otreči solzo s trepalnic . . . In čim bolj jo gleda, tem bolj mu gine otrplost z obraza, in nekaj kakor vesela iznenadejanost mu prisije iz globokih očíj.

Potegne si z roko preko čela, kakor bi si hotel odgnati poslednjo neprijetno misel, nató se molčé pokloni Olgi, ki se šele sedaj dobro zavé neumestnega svojega nastopa in hoče, živo zardela, pottisniti vrata za seboj.

»Ne odhajajte, gospodičina,« deje on proseče in stopi korak bliže. Ona pa ga sluša kakor vzpričo čarobnega vpliva njegovega glasú in ostane ter takisto povesi oči kakor ondan, ko ga je ugledala baš v tej sobici.

Goran globoko zasope, nató pa povzame z negotovim glasom:

»Kdo sem, tega mi menda ni treba praviti. In če me vse ne vara, to ste bili tudi nevidna priča razgovoru med mano in gospodom Bronom — «

»Dà,« šepne deklica plašno, »oprostite mi!«

Bridko se ji nasmehne.

»Kaj naj vam oprraščam, gospodičina! Kdo more za to, da je sleharna najina beseda zazvenela tudi v sosedno sobo! Saj ste jo morali slišati, najsi bi ne bili hoteli!«

Ugovarjala mu ni, zakaj sram jo je bilo priznati, da je poslušala. Prav v tem trenutku pa se ji utrne svetla solza, ki je doslej trepetala v nje očesi, in ji kane po lici. Goran jo ugleda, zgane se in nehotoma iztegne roko proti Olgi.

»Za Boga!« vzklikne z glasom, ki se trese od začudenosti, »sedaj šele vidim — vi ste jokali, gospodičina? Ta solza — ta solza — jaz ne vem, ne umejem — —«

Ona pa hipoma dvigne glavo in deje s posiljenim nasmehom:

»Oh, to je bilo vse preotročje, da bi govorila o tem! Prosim vas, ne vprašujte me, saj ni niti imena vredno!«

»Ali vender«, méni óni trdovratno, »vi ste jokali, ker ste čuli prejšnji razgovor? Dà, meni je tudi vse drugače, samó ne na smeh! Povedati bi vam utegnil brezumno povest o praznih upih, katere je ravnokar uničil plamen tam-le v peči. — Oh, kaj — bolje sedaj nego pozneje!«

»Vi ste sežgali svoj rokopis?« vpraša deklica boječe.

»Sežgal. Samí ste čuli, kakó ga je obsodil vaš gospod papá. Grenko zdravilo, toda morda dobro, da nič boljšega.«

»Tega bi ne bili smeli storiti,« vzklikne ona odločno. »Pregrešili ste se samí proti sebi.«

»Kaj?« vpraša Goran in uprè oči bistro vanjo, »tako govorite vi? In takó govorite celó potem, ko vaš gospod papá ni imel dovolj besed, da bi uničil moje delo?«

»Meni se zdí, da ni ravnal pravično,« šepne Olga. On pa deje nujno:

»Torej mislite, da ni bilo takó slabo, kakor je dejal? Vi imate torej večje zaupanje do mene?«

»Oh, kaj«, povzame ona z negotovim glasom, »kaj vam je pač do moje sodbe in do mojega zaupanja —«

»Mnogo,« ustavi jo Goran hitro. »Glejte, gospodičina, v teh trenutkih sem slaboten in potrebujem opore, najsi tudi šibke ženske opore. Vi ne veste, kakó je človeku, ki vidi mahoma uničene vse svoje nadeje in sanje!«

»Samí ste jih uničili, ko jih ni bilo treba. Ohranili bi bili svoj rokopis, in kdo vé — —«

Hipno prestane, mladenič pa jo gleda zamišljeno.

»Kdo vé, mislite, ali bi drugje ne bil dobil milejšega sodnika, nego je bil vaš gospod papá! Mogoče; ali to je bil moj prvi korak v književno življenje, in spodrsnilo mi je. Glejte, vaju nistem tega življenja. Kar sem pisal, pisal sem zató, ker sem čutil potrebo do pisanja. Ali takó pogumen bi ne bil, da bi bil poslal svoje delo recimo v presojo gledališču kam v večje mesto, predno ga ni pregledal veščak. Vi niti ne veste, kakó težko sem se odločil, da sem ga prinesel gospodu Bronu. Toda menil sem, da bode prizanesljiv sodnik, ki me prijazno opozorí na to in óno, kar je slabega — čuli ste samí, da ni bil —«

»In,« povzame zopet ona, »ali vam je bilo mnogo do svojega dela?«

»In še koliko!« odgovorí ji iskrih očij. »Kaj bi se sramoval priznati? Kopernel sem po blesku, krasoti gledališkega odra. Vzpričo tega kopernenja sem celó zanemarjal samega sebe — oh, res,« ustavi se naglo, »saj ne veste še ničesar!«

»Prosim vas, pripovedujte,« deje Olga in stopi popolnoma v sobo. Doslej sta se namreč razgovarjala kár pri vratih; sedaj pa séde deklica v očetov naslanjač, Goran pa nji nasproti, prav takó, kakor je bilo prej, ko je poslušal rezke besede Bronove.

Goran je pač čutil, da bi bila ta deklica drugačen sodnik nego Bron! Kakó zaupno so zrle nanj te mile oči, ko jo je minila prva zadrega, in kakó zvesto je poslušala njega besede! Njega samega pa je tudi obšlo nekovo doslej neznano veselje: govoriti ž njo takó popolnoma naravnost, takó od srca, kakor govori prijatelj s prijateljem, zdelo se mu je tolikanj prirodno, kakor bi niti ne moglo biti drugače!

»Káj posebnega ni treba pričakovati,« povzame mladi mož po kratkem premolku, »moje življenje je navadno in vsakdanje. Blizu tega mesta sem ugledal svet, siromašen, pod slamnato streho. Oče, razsoden mož, dal me je v mestne šole in me vzdržaval ondu do konca, dasi mu ni bilo prelahko. Ko mi je bilo oditi na vseučilišče, umrl je nagloma, in ostala sva samá z materjo, dobro ženico — jaz, stoječ na pragu življenja, zaupen, z vsemi možnimi načrti, ona, stara, bolehna žena ob odprtem grobu, pobita, vsa v skrbéh zaradi bodočnosti. Naj se le na kratko dotaknem poznejše dóbe. Prebil sem svoje studije, takó ali drugače, trpel mnogo, stradal dovolj. Prebil, pravim, ali ne popolnoma. V stolnem mestu me je obšla strast do gledališča, in nistem je hotel, ali kar je morda tisto, nistem je mogel

brzdati. Trpel sem glad, mraz, samó da sem zahajal v gledališče. In glejte, ko so se pred mano v tesni sobici porajale vse tiste nebeško-lepe podobe, katere sem bil gledal pred nekaterimi urami, naudalo me je nevdržno hrepenenje, da bi tudi sam ustvaril kaj takega. In ta in druga ideja mi je rojila po glavi, in prebiral sem vse vprek, kar se je dostajalo dramske umetnosti, vse, karkoli sem utegnil dobiti. In čital sem v nekakšnih grozničavih sanjah, da so me pekle oči in mi goreli možgani. Svoji umetnosti na ljubo sem žrtvoval učenje, ne razmišljuje o tem, ali bi si ne bilo pametneje prej postaviti trdno stališče v družbi človeški . . . Da vam povem po pravici: v tisti dóbi mi je mrzél takšen posel, živel sem zgolj ob misli: Toliko jih je, ki niso drugega nego književniki, in poglej, kakó jih časté, kakó slavé! Ta misel me ni minila niti dandanes — seveda, gospod Bron jo je pehnil v prah, ali kdo vé, če se iz nova ne vzdigne poteptana misel moja, vzdigne, da se naposled venderle vzpnè na solnčno višino!«

Goran se ob teh besedah ponosno vzravna, in navdušenost se zasveti v njega očéh. Deklica ga gleda kakor višje bitje . . .

»Ali naj vam pripovedujem po vsem tem, kakó mi je bilo, ko sem prijel za peró, da spišem prvo svoje delo? Takšnega opisa morda niti ne vzmorem, in potem, saj bi bil tudi odveč. Pisal pa sem svojega ‚Siromaka‘ visoko góri pod streho, kamor je le iz dalje bučalo véliko življenje, pisal ob slabi svečavi, v ljutem mrazu, ko so mi kár ledeneli prstje . . . Delo je prekoračilo že polovico — evo, došla mi je novica, da je mati zbolela na smrt! In ta novica me je iz vseh jasnih višin hipoma postavila na mračno nižino mojega življenja. Mati! V navdušenem svojem delovanji mi je malone zamrl spomin na miljeno ženico daleč domá. Sedaj pa se je vzbudil iz nova, in ker je prav takó nanoslo, da sem bil tisti dan prejel nekoliko novcev za domače poučevanje, odpeljal sem se neutegoma domov. Rokopis, to je bilo malone vse, kar sem vzel iz vélikega mesta . . .«

Zamisli se Goran za nekaj hipov, nató pa deje zamolklo in tihotno kakor samemu sebi:

»Bilo ji je huje, nego sem pričakoval. Pač se ji je nekoliko izboljšalo, ko je zopet gledala mene, jedinca svojega, ali hirala je in hirala ter umrla. Bilo je to pred nekaterimi meseci. Sedaj sem prodal oskromno hišico, uredil vse, česar je bilo treba, in sedaj — « zdajci umolkne, kakor bi mu besede ne hotele prav iz ust — »sedaj odidem zopet iz rodnega kraja, morda za vse večne čase.«

Nji zatrepeče srcé.

»Vi odhajate?« vzklikne nehotoma.

Goran zmiga z rameni.

»Zakaj ne? Jedno, če sem tukaj ali drugje. Menite li, da ni takó?«

Kakó rada bi mu povedala, da ni takó! Ali dušilo jo je. Samó šepnila je naposled:

»Ne vem.«

On prikima, kakor bi bil ta odgovor umeven sam po sebi. Nató deje hitro, nemirno:

»Da sklenem: Besede vašega očeta so mi podrle vero v samega sebe. Rokopis je sežgan — dovršil bom torej svoje studije in se potem naselil kje kot preprosta duša, nad katero se, to vem, skoro zagrnejo valovi vsakdanjosti. Oh, bodisi! — Sedaj pa, gospodičina, ne vem, kakó se je zgodilo, da sem vas zadržaval toliko časa — odkritosrčno povem, dobro mi je dela prijaznost, katere nisem mnogo vajen. Hvala vam lepa, in ohranite me v prijaznem spominu!«

Rekši vstane in se skloni, da ji poljubi roko. Kakó silno se trese ta roka! Nekovo neznano čustvo izpreletí Gorana, in vprašaje uprè svoje okó na deklico. Iz nova ugleda tiste bridke solze v njenih očéh, in sedaj — nekaj se mu vzbudi v srci, da jo kakor brez uma prime za roko in vzklikne: »Gospodičina, duša zlata, vi se jokate? Zaradi mene? Bog moj, to — ne, ne!« Hipoma skloni glavo in izpusti nje roko. »Po vsem tem, kar se je zgodilo tukaj — jaz nisem nič — to vse je le brezumen sèn — kaj bi slepil samega sebe . . .«

Molčé vzame klobuk in odhaja. Ona pa se ne more več premagovati. .

»Gospod Goran — Vid!« šepne boječé, s solzami in med smehom, in še jedenkrat: »Vid!«

Goran obstane, in zdajci se mu razjasni v glavi in v duši . . . Razprostrl je roke in jo pritisnil nase.

»Ti me ljubiš,« dejal je kakor v sanjah in blažen poljubljal to nežno bitje. Prvi solnčni žarek mu je posvetil v življenje! In kakor neverjetno je ponavljal: »Ti me ljubiš — ljubiš!« . . .

(Dalje prihodnjič.)

Iz domače zgodovine.

Piše Ivan Vrhovec.

IV. Sedaj so pa Avstrijanci tu!

(Dalje.)

vedeti, kaj se godí zunaj Ljubljane, bila je do malega nemogoča stvar. Prav taka pa se je godila tudi avstrijski vojski na Koroškem in Štajerskem; tudi ta je zastoj pozvedovala po dogodkih v Ljubljani. Bilo pa ji je mnogo do tega, da bi kàj zvedela. Toda kakó?

Tedaj je dobil celjski okrožni glavar Jurrič srčnega človeka, ki je bil pripravljen tvegati svoje življenje in oditi v Ljubljano, da pozvé, koliko je Francozov v nji in kakó se godí Ljubljančanom. Žal, da ne vem imena tega junaka.

Prišel je v Ljubljano dné 9. junija in šel naravnost k okrožnemu glavarju Vilharju, ki ga je takoj odvedel v svojo sobo. Sreča za oba, da ni bilo videti nikjer človeka, ki bi bil vprašal, kdo je in kaj hoče ta tujec. Ko sta se dogovorila, treba ga je bilo odpraviti zopet iz Ljubljane — ali kakó? Zdajci se domisli Vilhar, da je kamniški okraj za francosko vojsko še štiri vole na dolgu. In izmisli si jo. Izdá ga za okrajnega komisarja, ki je prišel iz Kamnika po vojaško pomoč, katere mu je treba pri rubežni. Predrzni človek je celó prenočil v Ljubljani in odšel drugi dan zjutraj z nekim pisarjem in sedmimi Francozi, vojaki, proti Kamniku. Bilo je blizu poldneva, ko so prišli v Kamnik; na vélikem trgu je bila zbrana velika množica, ki je, ugle-davši došlece, kričala na ves glas: »Francozje gredó, Francozje!« Ko bi ne bilo pisarja, zgodila bi se bila Francozom slaba, takó razdraženi so bili Kamničani nanje. Ne da bi bil kdo kàj opazil ali slutil, spravil je pisar tujega človeka iz Kamnika; zunaj Kamnika je bil popolnoma varen ter je lahko poročil, kaj je videl in zvedel.¹⁾

Strah pred sovražnikom in pred tem, kar se utegne skoro zgoditi, zmedel je Ljubljančanom vse glave. In kaj bi jih ne! Dné 1. junija n. pr. je bilo sv. Rešnje teló, za Ljubljano že stoletja in stoletja jeden najlepših, vsekakor pa jeden najslovesnejših dnij, ko hodi procesija po ulicah, okrašenih z zelenjem in cvetjem. Tudi ta dan je šla, toda kakšna! Bila je procesija z oboroženimi francoskimi grenadirji; trideset jih je hodilo z duhovščino v špalirji, nepretrgan špalir je bil postav-

¹⁾ Listina v Rudolfinu.

ljen po vseh ulicah, koder se je pomikala; pred mestno hišo sta stala dva nabasana kanaŕa, zraven pa dva vojaka z tlečo gobo v roki, ko je šla procesija mimo.

Res, da so Ljubljanci prebili mnogo strahú, toda prebili so ga tudi Francozje sami, sosebno ko so proti sredi junija polagoma izostajale francoske čete, idoče skozi Ljubljano; francoska posadka na Gradu je bila uverjena, da jim naši Ljubljanec in kranjske deŕele, takó imenitne z vojaškega stališča, ne prepusté kar brez boja. Zató so se tolikanj utrdili na Gradu.

In bilo je res takó! Na Dolenjskem stoječi major Dumontet je sklenil napasti Ljubljano. Toda bila je to drzna, predrzna stvar, ki bi utegnila popolnoma spodleteti. Zategadelj je moral Dumontet poskrbeti za to, da se vsaj lahko srečno umakne preko Dolenjskega. Zató je bilo treba Dolenjcem najprej vcepiti vero, da se Francozom godí v Ljubljani prav slabo, drugič pa podpihniti v njih še večje sovraštvo do sovražnika. Oboje se je storilo s tem, da je dal novomeški kresijski glavar grof Hohenwart razglasiti pismo, ki ga je neki Napoleonu pisal sam Marmont, najvišji poveljnik v deŕeli, ki pa Napoleona ni doseglo, ker so ga prestregli naši. Pisano je bilo neki dné 13. junija, grof Hohenwart pa ga je razglasil dné 16. Slulo je takó-le: »Godí se mi tu (v Ljubljani) prav slabo. Nimam niti denarja niti mesá, ker smo v tistem delu kranjske deŕele, ki smo ga zasedli, použili že vse. Priprege tudi že ne morem dobiti, ker sem moral osedlati svojo vozno živino, za priprego namenjene vole pa poklati. Tudi nimamo streliva, ker sem v Ljubljani dobil le prav malo svinca.¹⁾ Ne kaže mi torej drugega, nego oditi na Dolenjsko plenit, kjer dobim obilo konj, volov in denarja skritega. Kar naplenim, spečal bodem na Italijansko, če pa to ne bode mogoče, spravim vse vsaj na ljubljanski Grad v varnost. Kar namerjam, ne bode težavno zvršiti, ker se Dolenjci tresó kakor otroci in jih ni šteti za možé.«²⁾

Ne rečem ravno, da je to pismo izmišljeno, da si ga je izmislil ali Dumontet ali pa grof Hohenwart; sumljivo se mi pa venderle zdí, sosebno zaradi zadnjega stavka, ki je hotel reči: »Glejte, Dolenjci, takó sodijo Francozje o vas!«

Ko je Hohenwart poslal dolenjskim gosposkam prepise tega pisma z naročilom, naj ga razglasé v vsaki fari, dostavil je: »To pismo se razglási, da ljudjé zvedó, kakšne nakane ima sovražnik, in se

¹⁾ Strelivo, smodnik in kremen (puške so bile narejene takrat še na kamen) so Francozje v Ljubljani zbirali dné 8. junija. (Glej Zoisov dnevnik).

²⁾ Listina v Rudolfinu.

takoj zberó, ko se bode prikazoval; bije naj plat zvoná in takó oznani našim vojakom, kje je. Če bi Francoz hotel kàj vzeti, upró naj se ter ga odženo siloma; uverjeni naj bodo, da jih ne zapustimo. Skoro udari naš general Cah z veliko silo na sovražnika, zakaj uničiti ga moramo popolnoma.«

Dné 20. junija se je govorilo po Ljubljani, da je kakih 4000 hrvaških brambovcov prišlo že do Vipave in Postojine. Zvedelo se je dva dni kesneje, da so ti Hrvatje dobili v pest več francoskih častnikov, nekega bogatega Rusa in dva kurirja z Laškega. Vsakega Ljubljančana najsrčnejša želja je bila, da bi Hrvatje le skoro priropotali tudi na Grad.

Kàj takega so se bali tudi Francozje na Gradu. Dné 23. junija jim je ušlo ob pol štirih zjutraj z Gradú 40 móž, za katerimi je posadka streljala s kanoni.

Nastopna noč, dné 24. junija, bila je Francozom še celó neprijetna, zakaj po hribih so že gorele grmade okolo in okolo. Francozje so bili na Gradu in v mestu vso noč na nogah. Drugi dan, dné 25. junija, odvalil se jim je pač težak kamen od srca, ko je prišla v Ljubljano čisto nepričakovana pomoč, cel bataljon, 720 móž, 6 kanonov in 18 vóz streliva!

Ali veselje je trajalo le kratek čas. Zakaj ta bataljon ni bil namenjen v pomoč ljubljanskim Francozom, ampak Marmontu, ki je takrat z veliko svojo vojsko stal še vedno pri Kranji. Bataljon, katerega se je takó oveselila posadka na Gradu, je v Ljubljani samó prenočil in je dné 26. junija odrinil dalje.

Takrat je bilo na Dolenjskem že vse pripravljeno za napad na Ljubljano. Ravno dné 25. junija je razglašal grof Hohenwart po Dolenjskem: »Naši hrvaški in slavonski brambovci so se začeli v Zagrebu zbirati, da sovražnika zapodé iz dežele. To vam povemo zató, da ne bode zmede.« Dan potem, dné 26. junija, razposlal se je novomeškima brambovskima bataljonoma poziv, naj se nemudoma zbereta in bodeta pripravljena. Tisti dan je stal Dumontet s svojo četo že prav tik Ljubljane in je pri Rakovniku prestregel pikét francoskih dragoncev; od šestnajstih mu je ušel le jeden. Med Francozi silen strah! General Guetard ni vso noč zatisnil očíj, in bobni so ropotali na Gradu in po mestu do petih zjutraj.¹⁾ Dné 27. junija je deževalo ves dan; ponoči tega dné pa je udaril Dumontet s kakimi 1600 možmi na Francoze.²⁾

¹⁾ Erinnerungen i. t. d.

²⁾ Ta napad je sicer popisan že v »Mittheilungen d. h. V.« 1851. v Dimitzi IV. 275, 276 in v »Laib. Schulzeitung« 1875, toda je nepopoln.

Ljubljana je bila v najboljšem spanji, bilo je ravno polnoč, ko se ji je bližal s svojimi junaki od štirih stranij — tiho kakor strah. Od jedne sta se po Ižici z Iga dôli peljali na šestih čolnéh dve kompaniji prostovoljcev, drugi dve kompaniji (bili so samí kranjski fantje) in dva eskadrona huzarjev sta prihajala po Dolenjski cesti, dve¹⁾ kompaniji Hrvatov pa od Zaloga sém — vseh skupaj kakih 1600 móž,²⁾ cvet Dumontetove vojske na Dolenjskem in izbrani iz vsega njenega števila. Prihajali so tiho, zató tudi niso vozili nič kanonov s seboj.³⁾ Dumontet je celó prepovedal nabiti puške; streljalo naj bi se nič, ampak Francoze naj bi zgrabili kár z golim bajonetom.

Napad pa je Dumontet uravnal takó-le: Razdelil je svoje ljudi v štiri oddelke, ki naj bi Francoza napadli vsi zajedno. Véliki oddelek je vodil on sam; namenil se je ž njím udariti po šentpeterskem predmestji in čez Špitalski most v mesto, stotnik Ballerini pa z drugim oddelkom ravno tisti čas po Poljanah; tretji oddelek naj bi prišel po Dolenjski cesti, skozi Kurjo vas, hitro naj bi zasedel Florijanske ulice in Reber ter zajel Francoze na Gradu; četrti oddelek, prihajajoč od Iga na čolnéh, pa bi stopil na Bregu iz čolnov, dobil v oblast Trnovo, Krakovo in Čevljarski most ter se sredi mesta združil z drugimi.

V denašnji številki »Zvonovi« se je že pripovedovalo, da so bili Francozje na ta napad pripravljeni že več dnij. Dné 26. junija, torej jeden dan pred napadom, povedal je general Guetard Ljubljančanom skoro kár naravnost, da pričakuje ta napad prav vsak čas. Razglasiti je dal namreč: »Vselej, kadar naši vojaki stopajo v orožje ali napravijo kje alarm, natekó se Ljubljančani od vseh stranij, gnetó se, pritiskajo se, tiščé prav tesno do naših vojakov ter vriskajo, češ, da prihajajo Avstrijanci. Zató je vojakom ukazano, takih množic ne le razgnati, ampak kár naravnost streljati médnje.« In prav tisti dan se je razglašalo, da se odslej na Gradu ne bode več streljalo s kanonom, če bi kje gorelo v mestu, ampak dajalo se bode znamenje s trobento. — Streli z Gradú so imeli torej odslej ves drug pomen! Da pa se bodo kanoni skoro rabili, to so posneli Ljubljančani zopet iz razglasa, ravno tisti dan izdanega, naj se namreč Ljubljančani ne vznemirjajo, ko ob določeni uri začujejo na Gradu streljanje. Izstrelili se bodo le že dolgo časa nabiti kanoni.⁴⁾

¹⁾ Dimitz IV. 275. pravi, da šest.

²⁾ Erinnerungen etc. Laib. Wochenbl. 1881.

³⁾ Mestni arhiv ljublj. f. 111, in »Vormerkbuch des Stiftes Landstrass«, f. 144 v Rudolfinu.

⁴⁾ Fasc. 111, M. a.

Francozje si torej niso mogli očitati, da so kaj zanemarili. Imeli so celó že več dnij najiminitnejše ceste, držeče v Ljubljano in na Grad, zadelane z lesom, peskom v vrečah in sodéh, s kamenjem, s koli, v tla zabitim i. t. d. Take barikade in palisade so bile videti konec Poljan, na Dunajski cesti pri Maliči in na cesti, ki drži mimo Sv. Florijana na Grad. Vender pa bi bili naši prehiteli Francoze morebiti speče, toda po Dolenjski cesti prihajajoči konjiki naši so se prezgodaj izdali z nekaterimi prav nepotrebniimi streli v Kurji vasi. Da se to ni zgodilo, ujeli bi bili generala Guetarda, ki je stanoval v hiši zraven mestne hiše. Ko je zaslišal strele v Kurji vasi, zbežal je čez dvorišče kàr po lestvi naravnost na Grad, kjer je dal trikrat s kanonom ustreliti ter takó sklicati vse svoje ljudi na noge.¹⁾ Zgodilo se je vse to seveda hitro, vender so bili naši po mestu že na vseh krajih s Francozi v boji, predno je Guetard prisopihal na Grad.

Tisti, ki so prihajali po Dolenjski cesti, niso opravili kaj prida. Njih nepotrebni strel je sklical Francoze za barikade pri Sv. Florijanu. Več sreče pa so imeli drugi, sosebno óna oddelka, katerih jeden je pritiskal po Poljanah, drugi po šentpeterskem predmestji proti mestu. Na Poljanah so se francoski konjiki ravnokar zbirali. Naši jih zgrabijo kàr z bajoneti; nekatere pobijejo, druge ujemó, večina pa jih je ušla.

Po šentpeterskem predmestji je s svojim oddelkom pripeketal Dumontet do Špitalskega mostú in ukazal napasti Slonove ulice, kjer je bilo v Perlesovi hiši skladišče francoskih vojnih potrebščin. Konec Slonovih ulic, pred Maličem, zbrali so se francoski konjiki, ki so naše vzprejeli z vso silo. Skoro da se tu ni dalo predreti. Kàr odjezdi jeden oddelek naših konjikov skozi Blatno vas in ulice usmiljenih bratov na Dunajsko cesto ter popade Francoze tudi od zadi. Takó zgrabljeni so bili Francozje izgubljeni. Kar jih ni bilo ujetih, zbežali so proti Kranju.²⁾ Dva dni pozneje so jih videli, kakó so razkropljeni begali po Gorenjskem. Nekega Bohinjca je srečalo 28 dragoncev, a samó 12 jih je imelo še konje, drugi so hodili peš brez prtljage in nekateri celó brez pušek. — Nekdo drug jih je videl prav tisti dan 72 bežečih skozi Kranj proti Ljubelju.³⁾

Dočim so naši razkropili Francoze pri Maliči, dirjal je Dumontet galopoma (imel je samó 20 huzarjev s seboj) čez Špitalski most, čez Véliki trg in po Starem trgu naravnost proti Sv. Florijanu, češ, da ondu prehití Francoze pri barikadah. Ali prišel je, kàkor vemo, pre-

¹⁾ Mittheilungen des hist. Ver. 1851.

²⁾ L. c.

³⁾ Zois, Erinnerungen.

pozno, kakor je prepozno prišel óni oddelek po Dolenjski cesti, s katerim se je Dumontet sedaj tu sešel.

Videč, da mu tukaj ni opravka, zdirja Dumontet od Sv. Florijana nazaj na Stari trg. Na oglu redute velí ónim 20 huzarjem postati in čakati povelj, sam pa zdreví po Starem trgu nazaj proti Čevljarskemu mostu, odkoder so se že slišali streli. Tukaj namreč so se naši tudi že pokali s Francozi. To so bili tisti, ki so se pripeljali po Ljubljanci in iz Čevljarskih ulic ter so s sedanjega Prešérnovega trga silili na most in proti Tranči, kjer je stalo kakih 200 Francozov.

Dumontet je bil po Starem trgu pridirjal že blizu Tranče, ko zakriči na oglu Čebulove hiše (sedanje Vodne steze) francoska vedeta (straža na konji) nanj: »Qui vive?« (Kdo je?) Zajedno straža tudi izproži proti njemu, toda ne zadene ga. Dumontet zasuče konja kakor blisek ter ga vzpodbode nazaj k svojim huzarjem, stoječim pri reduti; ali na oglu Rebri ustrelí komaj pet korakov od njega zopet francoska straža nanj. V Rebri, ozkih ulicah, ki držé s Starega trga na Grad, stalo je šest Francozov; mogoče, da so prišli šele tisti trenutek z Gradú, bržkone pa so stali v Rebri že prej, ko je jezdil Dumontet mimo njih, pa ga ali niso spoznali, ali pa iznenadejani niso vedeli, kaj storiti. Takoj namreč, ko je zavreščalo po Ljubljani, hiteli so Francozje, ukvartirani po mestu in po predmestjih, góri na Grad ter pustili v početku Rebri šest móž straže. Jeden izmed teh je torej pomeril na Dumonteta, in sicer od dosti blizu, komaj pet korakov daleč, pa ga tudi ni zadel. Konja Dumontetovega pa je strel takó preplašil, da je skočil na drugo stran ceste ter jel tam plesati. Dumontet je bil v smrtni nevarnosti, vendar ga je rešila njega hladnokrvnost. Ko je ukrotil konja, ukazal je Francozom v njih jeziku razjahati ter je zarohnel nanje, zakaj streljajo na častnika, predno so ga vprašali po paroli. Vse to se je zvršilo po bliskovo. V tem pa so bili že naši pregnali Francoze s Čevljarskega mostú po Rebri na Grad.¹⁾

Takó so naši dobili Ljubljano v oblast in ujeli poldrugosto Francozov, med njimi 23 častnikov in dva uradnika, vojnega komisarja Lediera in davkarskega agenta Vadala, ki je kakih 14 dnij prej pregledaval in popisal vse avstrijske blagajnice. Tudi general Guetard se je bridko spominjal napada, zakaj izginil mu je bil njegov dnevnik, kar ga je hudo peklo.²⁾ Tudi je vzel Dumontet Francozom 100 naših ujetnikov, ki so jih imeli zaprte na Fužinah pod Ljubljano.³⁾ Mrtvecev

¹⁾ Mittheilungen 1851.

²⁾ Zois, Erinnerungen.

³⁾ Mittheil. I. c.

in ranjencev je bilo na obeh stranéh primeroma malo; po Ljubljani so pravili, da je Francozov obležalo neki 14, naših pa samó dva. ¹⁾ Oficijalno avstrijsko poročilo pa, ki ga je grof Hohenwart razglasil na Dolenjskem, dejalo je, da so Francozje imeli 150 mrličev in ranjencev, naši pa 9 mrličev, 52 ranjencev, med njimi 2 častnika, za nekatere pa se ni zvedelo, kaj se je zgodilo ž njimi. Pogrešali so tudi jednega konja. ²⁾

Ves napad se je zvršil kàj urno. Ko se je zdanilo, bila je stvar že vsa končana. Seveda je pokalo z Gradú še ves dan v mesto, na Golovec in na Dolenjsko cesto. Tisti čas namreč, ko so se naši razlili po ljubljanskih ulicah, zasedel je jeden oddelek Golovec, odkoder so ob napadu ves čas prav pridno streljali na Grad. Meščani so poslali na Grad prošnjo, naj bi Francozje prizanašali mestu, toda ti so jih zavrnilo prav grdo in streljali odslej menda še huje. ³⁾

Naši so se utaborili po vsem Vélíkem in Starem trgu; sosebno močno so zastražili vse vhode na Grad. Toda morali so biti oprezni, zakaj Francozje na Gradu so prežali nanje kakor jastreb na ptiča. Naših ni smel nikjer nihče toliko pogledati izza ogla, da ga je bilo videti z Gradú. Predrzni Dumontet sam je bil nekolikokrat v prav veliki nevarnosti. Da ne bi namreč Francozje planili po kakih ulicah dóli v mesto, zapažili in zagradili so naši vse imenitnejše kraje v mestu, napolnili vreče s peskom in navalili povprek čez ulice sode, polne gnojá, kolikor so jih dobili; takó so pregradili cesto pred škofijo, cesto na Starem trgu, pred reduto, dohod na Špitalski in Čevljarski most i. t. d. Ko si je Dumontet prišel ogledat pregrajo pred Čevljarskim mostom in je stopil nekaj preveč na most, vsul se je z Gradú kàr dež krogel na tisti kraj: jedna je udarila tik njegove noge v mostnico.

Predrzni naši vojaki so se kàr igrali z nesrečo. Francozje so bržkone slabo streljali, in zató najbrže sta pred Sv. Florijanom dva drzna huzarja nalašč stopila na ogel šentjakobskega župnišča. Seveda so se na Gradu précej obrnile vse puške proti njima. In res, jednemu ustrelé konja, drugega pa obstrelé na levi nogi, in proti večeru se je zaradi svoje neopreznosti res ponesrečil jeden izmed naše straže, ki je stala pri reduti. ⁴⁾

Na Poljanah še sedaj pripovedujejo o dveh hrvaških jezdecih, ki sta prijezdila čez Špitalski most. Kàr omahne jeden s konja. To-

¹⁾ Zois, Erinnerungen.

²⁾ Rudolfinum, f. 144.

³⁾ Zois, Erinnerungen.

⁴⁾ Mittheilungen des hist. Verein 1851.

variš njegov poklekne brž za ogel hiše v Špitalskih ulicah in pravi ranjencu: »Brate, kaži mi ga, da ga ću pucat!« In ko mu tovariš pové, da je krogla priletela z Gradú, pomeri tja góri ter ustrelí Francoza, stoječega zraven kanona.¹⁾ Ta pripoved se sicer popolnoma ne ujema s situvacijo, pač pa priča, da je drznost naših vojakov ostala ljudem še dolgo v spominu.

Proti večeru se je raznesla novica, da prihaja Francozom 3000 móž z Gorenjskega na pomoč. »Čaka nas huda noč!« vzdihnil je Zois, »Bog daj, da se ne bi kje vnelo.«²⁾

Toda Francozje niso prišli. Ko se je storila noč, tedaj je streljanje na Gradu polagoma pojenjalo, in proti deseti ali jednajsti uri potihnilo do dobra. Ponoči ni bilo slišati nobenega strela več, vendar so prečuli Ljubljánčani to noč v strahu in trepetu pri zaprtih in dobro zadelanih vežnih vratih. Ko pa so zgodaj zjutraj zvonovi zapeli prazniku sv. Petra in Pavla, zavriskala je vsa Ljubljana, češ: to je znamenje, da so se Francozje podali. Toda ni bilo takó, temveč jo je bil Dumontet, bržkone zaradi óne novice o 3000 móžéh pomoči, v temi popihal s svojimi vojaki iz mesta. »Dumontet ist in der Nacht zum Teufel gegangen!!!«, jezil se je Zois³⁾ —

Ko so se Ljubljánčani polagoma prikazovali iz hiš, videli so pred mestno hišo že zopet francosko stražo zraven francoskih kanonov.

Ob osmih zjutraj je primarširal general Guetard in vsa francoska posadka s šumno vojaško godbo zopet z Gradú.

Ljubljánčani so se trepetaje spogledavali, češ: »Kaj bode pa sedaj!« Bežati je bilo seveda najbolje, ali Francozje jim tega niso pustili. Bogati trgovec Recher se je bil v Krakovem s svojo soprogo že ukrcal, in čoln bi bil ravnokar odrinil proti Igu, ko so ga ustavili Francozje. Poberó mu vse, kar je imel s seboj, sam pa jim vendar odnese peté.

Kakó je Janežič baron Lichtenberg, takrat glava začasne gosposke v Ljubljani, blagroval prejšnjega guvernerja, grofa Brandisa, ki je bil ob prihodu Francozov še o pravem času pobegnil iz Ljubljane v Novo Mesto in tam v imeni avstrijskega cesarja uradoval in vladal deželo, kolikor je Francozje še niso zasedli!²⁾ Prvo, kar so sedaj Francozje storili, bilo je to, da so Lichtenberga in vse njegove uradnike odvédli na Grad, bržkone ker so menili, da so kakorkoli prizadeti pri napadu. Ker se jim pa ni moglo dokazati nič napačnega, izpustil jih je general Guetard še pred poldnevom, toda: »Mais vous payerez bien cher cette visite!« »Vi pa bodeste drago plačali ta poset!« dejal jim je pri odhodu.²⁾ (Konec prihodujč.)

¹⁾ Tudi Zois je slišal o tem, »Erinnerungen« i. t. d. nr. 317. dne 30. junija.

²⁾ Zois, Erinnerungen.

Obljuba.

Povest iz národnega življenja. Spisala **Pavlina Pajkova.**

(Konec.)

VIII.

Imoviti župan Gašper, Jurijčkov oče, je ponoči nagloma umrl. Krepekega možá je zadela kap.

Ta novica je šla óno jutro po lepi nedelji od ust do ust. Vsi so pomilovali poštenega, bistrournega možá, čast in ponos županije, katero je vodil dolgo let na občo zadovoljnost. Vsa vas je bila presunjena; nihče ni mogel s pravim duhom bivati pri svojem poslu; vedno se je govorilo le o njem in o njegovem pogrebu, za katerega so delali velike priprave.

Ali radovednost in govorica ni obstala pri rakvi, sezala je dalje v rajnikove domače stvari. Govorilo se je o Jurijčku, presojala so se njega dobra in slaba svojstva, sklevalo se je, da se bode moral skoro oženiti, in semtertja so se dobila usta, ki so vedela kàj povedati o njega znanji z ljubeznivo hčerko žagarjevo.

Bilo je na pogrebni dan. Zjutraj že so prihajali daljni prijatelji in sorodniki Gašperjevi, da mu izkažejo poslednjo čast pri pogrebu, ki je bil določen za popoldne. Žaga je tisti dan stala, žagar Tone pa je imel vse polno opravila v hiši svojega preminulega gospodarja, da je stregel gostom in urejal za pogreb, kar je bilo potrebnega. —

»Cilka,« deje njena mati, ki se je ravno vrnila z žage, kamor je bila šla kropit župana, »óčetovo črno suknjo in njega prazniški klobuk ponesi na žago; oče ne utegne, da bi se prišel preoblačit. In ali veš,« nadaljuje počasi, »koga sem srečala spotoma, kdo je tudi prišel k pogrebu?«

Cilka se zgane. Roke pritisne na prsi, kakor bi hotela ondu nekaj zadušiti, in šepne z obledelimi ustni: »Vinko!«

»Dà, Vinko,« pritrđi mati ter jo gleda v skrbéh, »in sicer v vojaški obleki, z dvema zvezdama na ovratniku. Cilka, ali te bode hudo zadelo, kadar ga ugledaš?«

»Ne bojte se, mati,« odgovorí deklè z negotovim glasom, »vèdla se bodem, kakor se mi spodobi.«

»Tedaj hočeš venderle na žago?«

»Pojdem, mati,« deje deklica z žarečim licem, dočim se ji strah in hrepenenje čitata iz očíj. »Sicer moram tudi še pokropiti očeta župana; lahko storim oboje zajedno.«

Mati žalostno zmaje z glavo. »Ubogí otrok,« misli si, »rana se še ni zacelila, kakor sem upala. Bojim se celó, da ga ima še rajši nego kdáj.«

V tem je Cilka z očetovo suktnjo prišla na žago. Naravnost ni stopila v hišo, temveč v izbico pri žagi, kamor je navadno očetu nosila obed. Nikogar ni bilo tam. Suktnjo in klobuk položí na stol ter méni odti. Zdajci jo nekdo pokliče.

Ob tem glasu ji zastane vsa kri, srcé ji močno utriplje, kolena se ji zašibé, da se mora nasloniti ob stol, sicer bi onemogla. Toda že stoji čvrst, brhek vojak pred njo — Vinko.

»Cilka, ali sem te prestrašil, da si takó obleдела in zatrepetala? Je lí, da me nisi pričakovala, ker še nisem doslužil? Dali so mi dva dni dopusta, da smem za pogrebom svojega dobrotnika. Sedaj pa: Bog te sprimi, ljuba Cilka!« Takó ji govori ves vesel in ji podá obe roki v pozdrav. »Pa še ti meni sezi v rokó,« pristavi nató; in ker se ona ne dotakne njega rok, seže on ponje s tresočo desnico.

»Bog te sprimi, Vinko,« ponoví Cilka kakor v sanjah, toda ob tem ga še ne pogleda. »Res, da te v tej obleki skoro nisem spoznala,« deje plaho, samó da nekaj pové, in s tem zakrije svojo zmoženost.

»Cilka, kaj se je zgodilo s teboj? Saj me še ne pogledaš? Ti se celó izogiblješ mojim očém? Tvoje besede so takó hladne!« Vse to pravi Vinko neprijetno zadet v jedni sapi. »Ali je to plačilo za óni dve dolgi leti, ko sem te toliko pogrésal, ko sem toliko hrepenel po tem trenutku?«

»Ne morem biti danes vesela, ko leží naš gospodar in dobrotnik na odru,« izgovarja se Cilka zbegana. »In potem — vedi, Vinko, kolikor si mi ljub, vender ti ne smem biti več takó prijazna kakor nekđaj. Lahko bi krivo tolmačil mojo prijaznost, kar pa se ne smé zgoditi. Jaz sem —«

»Čemú mi govoriš v ugankah?« seže ji Vinko v besedo, in bleboda se razprostré po njega zagorelem lici. »Če mi hočeš potisniti meč v srcé, pa ga potisni précej, ne po malem! Naravnost povej,« pristavi razvnet, »da mi nisi več zvesta!«

»Vinko, povej, kdaj pa sem ti káj obetala, da govoriš o moji nezvestobi?« vpraša Cilka očitaje.

»Tvoja usta mi niso nikdar ničesar obetala, to je res,« zavrne jo Vinko nekoliko mirnejši, »zató pa so tem jasneje govorile tvoje oči. Oh, Cilka, Cilka, nekdanj si me imela rada, pa še kakó rada! Dobro sem čutil tvojo ljubezen, najsi si molčala o nji. In da te spoštujem nad vse, to si tudi dobro vedela, dasi ti nisem nikoli dejal kaj takega. Rada sva se imela, ne táji! Potem sem moral k vojakom, in ondu je bila zopet le misel nate, ki mi je sladila vse neprijetnosti. Vidiš, Cilka, dve zvezdi sem si prislužil na ovratniku, in to le tebi na ljubo. Še leto dnij bi bil služil, potem bi se bil vrnil domov, kjer mi je bila že obečana dobra služba v tvornici — Cilka, Cilka, zakaj si mi porušila vse nadeje?«

Cilka ga je ves čas nemo poslušala in se tiho jokala. Srcé ji krvavi, ko vidi trpečega njega, za katerega bi dala srčno kri, da ga osreči. Duša ji prekípi v brezkončnem sočutji. Šele sedaj se ozrè prvikrat nanj, in njene oči se ujemó z njegovimi. Ob tem pogledu zatrepče po vsem životu. Jurijčka bi bila lahko zrla ure in ure, ne da bi kaj začutila; jeden pogled na Vinka pa ji je vzbudil neizrečno čustvo. Premagujé svojo omamljenost, pravi počasi in v pretrganih stavkih: »Vinko, ne zabi, da človek sklepa, Bog pa sklene! On je določil, da bodem Jurijčkova žena; zgódi se Njega volja! Udaj se tudi ti temu božjemu sklepu in ne vprašuj dalje. Trpela bi oba preveč —«

»Jurijčkova žena?« zakliče Vinko zavzet; »rajši bi te hotel videti na mrtvaškem odru, nego da stopiš pred oltar s tem hromcem!«

»Vinko, ne zaničuj ubogega mladeniča, sploh ne govóri takó glasno, da te kdo ne sliši,« prosi Cilka preplašena in osupla zajedno. Čula je hojo in ropot pred vežo in se bala, da bi utegnil biti Jurijček. »Ko bi čul najin pogovor!« misli si vzgrožena.

»Ali je mogoče, Cilka, da bi hotela — njega? Ali bi ga celó vzela, samó da bi bila bogata in imenitna?«

»Oh, ne sili dalje vame, ker bi bilo zastonj! Obljubila sem se mu že pred petimi leti, ko še nisem poznala vrednosti bogastva, in to obljubo moram izpolniti. Sedaj pa idi, da naju kdo ne zapazi! Bodi dober, kakor si bil slej, in gotovo bodeš še srečen. — Idi, prosim te,« pravi še jedenkrat sklenjenih rok in preplašenih očij, ko vidi, da se ji on ganjen bliža in da ji hoče nekaj povedati. »Ne smem te več poslušati; to bi bilo greh. Bog te obvaruj — pozabi me!«

»Tedaj niti ne prebiješ mojega glasú, takó sem ti zopern?« méni Vinko bridko. Nató se užaljen obrne in s sabljo rožljaje odide.

»Dva sem že onesrečila: Jurijčka in Vinka, ali največ trpim sama,« ihtí Cilka brezupno. »Bog se me usmili, kaj bode iz tega!«

IX.

Cilka še stoji kakor kip, utopljena v žalne misli, ko pride nje oče v izbico.

»Ali si mi prinesla oblačilo, Cilka? Précej se moram preobleči; povabljen sem v hišo na kosilo. Kakšnih lic pa si, Cilka?« pravi oče, ko se preobleči; »vsa objokana si in upadla! Ljuba moja, človek ne smé toliko žalovati po mrličih; to je, kakor bi se hotel kregati z Bogom! Mrliču pa tudi ni nič pomagano. Pravijo celó, da trpé, ako preveč žalujemo za njimi. Molimo rajši zanje in hranimo jim blag spomin!«

Cilka se močno zardí. Ves čas, kar je bila tu, niti ni pomislila na Gašperja. Spomni se tudi, da ga še kropit ni šla; sram jo je, da je popolnoma pozabila na to. Hitro si otare solze in pravi v zadregi: »Sedaj grem kropit, oče, potem pa pojdem précej domov. Mati z bratoma pojdejo k pogrebu, jaz pa ostanem domá za varuha.«

»Prav,« méni Tone, ki se je ravno opravil; »sedaj ni nikogar pri mrličih; vsi so šli obedovat. Takó vsaj utegneš pobožno pomoliti nekaj očenašev za njega dušo!« —

Cilka klečí že dlje časa pri vznožji rajnega Gašperja in pobožno moli. Ženica, ki je čuvala mrliča, naprosila jo je, naj bi ostala pri mrličih četrť ure, da pojde ona dól k družini na obed. Cilka je privolila.

Sedaj domoli. Vstane, pobožno se prikriža, potem pa nekamo trepetaje škropí mrliča.

»Počivajte v miru, oče,« šepne pri tem. »Oh, vam se godí bolje nego meni; vi ste dokončali boj, meni pa se je šele pričel. Oh, molíte zame, da mi Bog dá moč in vztrajnost izvrševati dobre namene, katere imam v mislih. Oh, oče, kakó sem nesrečna!« Takó ihtí potihoma in si zakrije lice.

Nenadoma ji nekdo potegne roke z lic. »Cilka, ne jokaj se,« reče mehak moški glas.

Deklè se zgame. Vinko stoji pred njo in jo sočutno gleda.

»Cilka, oprósti,« pravi ji ponižno, »da sem bil prej takó trd. Vest mi ni dala mirú; iskal sem te povsod; naposled sem sodil, da te dobim tukaj. Jutri odpotujem, da se nikoli več ne vrnem v ta kraj; a nečem se ločiti v sovraštvu. Res, predrzen sem bil! Jaz sem in bodem do konca dnij le ubožen delavec, ali ti si vredna boljše usode, nego bi jo imela pri meni. Bodí torej srečna, in to s komersibodi, da si le srečna! — Cilka,« pristavi nekoliko razdražen in zajedno proseč, »ne glej vedno v tla; samó jedenkrat še mi poglej za slovó v očí!«

Cilka ga pogleda proti svoji volji. Ne odtegne mu roke, katero on krepko drží med svojimi. Dolgo si gledata v očí, obadva bleda kakor mrlič blizu njiju. Saj je bilo to slovó, slovó za življenje!

Zdajci zaškripljejo vrata, koraki se približajo. Oba se vzdramita; roka hitro izpusti roko, in »Z Bogom, Cilka!« — »Bog te čuvaj, Vinko!« zazvení kakor jeden vzdih v mrtvaški sobi.

V tem hipu stoji Jurijček med njima. Hitro prime Cilčino desnico, katero je Vinko ravnokar izpustil, in jo zopet položi v njegovo.

»Jurijček, kaj delaš?« zakliče Cilka že na pol onemogla.

»Kar moram,« odgovori Jurijček zamolklo. »Cilka,« nadaljuje s slovesnim glasom, »tukaj, vpričo rajnega očeta te odvezujem dane besede. Oče, prepričan sem, storili bi takisto, če bi še živeli. Zakaj bi bili nesrečni vsi trije? Dovolj, da sem jaz. Odrekam se tebi kot ženin, a prosim, da ti smem biti brat, prijatelj. Ti pa, Vinko, ne zabi, da me imaš od tega trenutka za najzvestejšega prijatelja. Bodita srečna — srečna!« ponoví siloma, dočim obema stiska roke.

Dalje ne more govoriti. Glas mu zatrepeče, okó se mu porosí. Da skrije svojo tožnost, poklekne pred očetovo krsto in moli.

Tudi Vinko in Cilka ganjena poklekmeta in povzdigujeta svojo molitev do prestola vsemogočnega Bogá, ki takó umno in ljubeče vodi usodo svojih otrók . . .

Goslarju.

Lep nisi, obraz tvoj zagórel, raskáv,
In vender, ko strune pojó ti pod lokom
Zdaj z radostnim smehom, z bridkostnim zdaj jokom,
Iskreno podal bi rokó ti v pozdrav.

Zamaknjen poslušam glasove le-té:
Igraj mi, da struna se jasno oglašá!
Ti tujec, jaz tujec, a pesem to naša —
Obema po domu trepeče srcé!

Glej, svet se razmika, oh, gledam jih spet
Domače gorice, goré in planine,
Cvetoče vrtove, zelene doline,
Razgrnjen pred mano ves rajski je svet!

In tukaj so zopet vsi znanci zvestí,
Po njih se v tujini od srca mi toži . . .
Glej, ta me pozdravlja, ta roko mi proži,
Prijazno mi govor domači zveni! — —

Lep nisi, obraz tvoj zagórel, raskáv . . .
Kaj vidim? Oh, solze tekó ti po lici?
Oprósti! Lepó je to lice v resnici —
Prisedi! Ná roko! Pozdrav za pozdrav!

A. Funtek.

Od Drave do Dravinje.

Spisal M. Cilenšek.

(Dalje.)

Mrak je legal na zemljo, ko sva se vzdramila iz tega predpotopnega sanjarjenja in se zopet zavedla sedanjosti. Kreneva nizdolu. Zbok teme nisva razločila, kakšne rastline rasto na bližnjem travniku, a močno se nama je dozdevalo, da je bilo precěj brdenj (arnike); vendar v travo nisva hotela, česar nama je bilo še tisti večer jako žal. Prišla sva v gostilnico, kjer sva najprej vprašala po prenočišči. Bila je to neki prva v trgu, a vendar ne mnogo boljša od navadne krčme. Po povoljnem odgovoru stopiva v sobo in si izbereva prostor v kotu za dolgo mizo. Sicer ni bilo težavno dobiti prostora, zakaj samó za nasprotno mizo so sedeli štírje moški; ostali sta bili prazni. Omenjena četvorica ni bila nič kaj glasna, in tudi niso imeli vsi jednakega posla, zakaj dočim so se trije kratkočasili vsak na svoj račun, bil je četrti prav za prav brezpotreben »komar«, kakeršnih je navadno povsod dovolj na veliko jezo igralcem. Trije so torej mešali tiste podobice, na katerih ima »škis« prvo besedo. Možjé so bili močno zamišljeni, govorili niso skoro nič, tembolj pa so metali po mizi in ko so dometali, potisnili so kár molčé drobiž do soseda in zopet pomešali. Za presledka se je navadno oglasil komar z velevažno opombo, ki pa je dobila pri igralcih menda le takrat milosti, kadar ni bila na pravem mestu. Sicer pa niso utegnili besedovati, ampak grabili so po podobicah in jih zopet metali. Takó je bilo ves večer.

K najini mizi sta prisledla pozneje dva moška; jeden je bil lovec, kar se je poznalo po njega orodji, drugi pa ni nosil svojega roko-delstva na prodajo. S tema, zlasti z lovcem, začeli smo se razgovarjati. Najprej nama je opisal najboljšo in najbližjo pot na Planinko in je dostavil, da je ravno prehodil gorovje in opazoval vse tisto, kar je namenjeno, da pride o svojem času gospódi na »muho«. Seveda, siromak mora prezebatí po cele dni po gorah in skrbeti, da imajo gospóda pozneje veselje, in časih še prideš v nevarnost. Tukaj se kaj takega sicer pripetí prav malokdaj, a drugje je tatinski lov skoro na dnevnem redu, in tedaj treba vse pozornosti, ako hočesh biti vesten. Z lovsko latinščino svojo ni hotel nič kaj na dan, menda zató ne, ker je došli učitelj nazival tovariša »gospod profesor«, in to mu je bilo dovolj.

Govorilo se je tudi o rastlinah, sosebn o planinskih, toda lovec je vlekel zmirom bolj na óno stran, kjer so baje domá »neka čudotvorna zelišča« in zorne korenine jednake moči. Da bi pa brdnja rasla kraj trga, to se mu je zdelo celó smešno. In vender je takó! Drugega jutra sva se prepričala, da je bila najina slutnja prava. Precěj rumenih brdenj je krasilo travnik; bržkone je njih seme zanesla voda z višav in mu odkazala tu drugo domovino.

Solnce še ni posvetilo na severno stran, ko sva že pobirala stopinje vkreber. Svet je tu precěj strm, zató pa pot ni dolga. Prišla sva najprej v jelov gozd, kakeršnih je več po Pohorji. Tukaj je bilo že vse živo, zlasti pa mnogo senic, ki so trebile in snažile drevje, da je bilo veselje. Njih glasno čivkanje se je razlegalo sedaj s tega sedaj z ónega drevesa. Vmes pa se je oglašal tudi gozdni tesar na starikavi veji in pazno poslušal, kakó mu odgovarja les pod kljunom. Že precěj visoko stoji zadnja kmetija; v trgu sva zvedela, da ji pravijo »Kassiak«. Beseda je sicer na prvi pogled čudna, a takoj zazveni drugače, če zveš, da tu »ače kaze pōsejo«. Popačili so jo bržkone tržani, zakaj predomače se jim jo je zdelo izgovarjati »Kozjak«. Dalje proti vrhu je bila pot precěj kamenita, in visoki gozd je polagoma ponehal. Mestoma je bilo tudi nekaj razgleda, seveda samó na severno stran, a mogočno dravsko pogorje je delalo jez, katerega ni možno predreti z očmi. Hkratu pa stojiva sredi vesele pomladi. Na desno in levo, pred seboj in za seboj, povsod polno lepih vijoličnih nunk, kakor da jih je povodni mož visoko góri v jezerih pričaral iz zemlje. In vender je ta prikaz samó nasledek krajevnega razmerja! Mi pravimo, da se zima umika pomladi in da se to dogaja tem pozneje, čim više je kraj nad morskim površjem. Zató so naše ljube znanke izza prve pomladi po dolini že davno odcvetele in že nastavile plod, ko se po višavah jedva vzbujajo iz zimskega spanja. Ali tem večje je tvoje veselje, ko najdeš táko nežno cvetko visoko nad zadnjim seliščem ubogega trpina. Morebiti si katero vtakneš za klobuk, da jo pokažeš prijateljem in znancem, ko se vrneš s pota. Toda prav slabo bi jim ustregel ž njo, zakaj rastlinica ne prebije solnčne toplote in prav skoro ti popolnoma zvene. Nje nežno cvetje se sicer ne ustraši mrazú, gorkota pa ji je smrt. Da je bilo dobiti tudi še drugega rastjá, to je gotovo; najbolj naju je vender zanimala posebna vrsta lišajev, ki rase ponajveč po skalovji in katere ni najti povsod.

Ko sva prišla po nekaterih ovinkih iz gozda in goščavja, razprostirala se je pred nama prva dókaj obsežna planinska senožet. Približno sredi nje stoji kočica, in pol streljaja od nje izvira studenc

»Wrelling«, kakor so naju poučili v trgu. Taka grda pokveka nama sicer ni bila po volji, zakaj vedela sva, da ga mati priroda ni porodila tujcem, ampak najprej domačinom, ki so mu tudi vzdeli lepo imé »vrec«. Toda odpadniki kár silijo med tujce in se med njimi tudi nalezejo najhujšega zaničevanja svojega rodú, da potem strastno preobračajo in sukajo materinščino, dokler se ni razvila spaka, ki neki ugaja »dobremu ukusu«. — Dočim je bila ostala senožet že precčj rjava — trava je komaj poganjala kalí — bilo je okolo studenca že vse prav lepo zeleno in za počitek jako pripravno. Najhujši del pota sva imela za hrbtom, in tudi želodec se je že oglašal, zato se nisva branila tega prijaznega prostora, temveč razložila vse po trati in sedla na zelenico. Kakó dobro vender dé človeku, kadar ves utrujen položi svojega rojstva kostí po mehki travi tam v prosti prirodi, ko se je odkrižal vseh tistih potrebnih in nepotrebnih pomislekov, ki so se porodili v zatohlih mestih! Tukaj se zavé do dobra, da je zemljan in da je brezumnost vsa tista nečimernost, po kateri hrepení sedanje človeštvo bolj in bolj. In kakó ti je vseč vsak grizljaj! Dozdeva se ti, da se mastiš z ambrozijo, in vsak požirek ti je nektar, ki se ti čudotvorno razliva po utrujenih udih. In takih uric naj bi človek ne bil vesel! Vse to provzročuje sveži in čisti planinski zrak, ki ti širi prsi in čegar kisik se hitreje spaja z ogljikom v ogljikovo kislino. Ne samó zdravo, tudi poučno je zmerno pohajkovanje po gorah in zato se čimdalje bolj ukoreninja pri izobražencih. »Česa neki naj se človek naučí po gorah?« utegnil bi ugovarjati starokopitnež, kateremu popolnoma zadošča bližnja mestna okolica s svojim izprijenim zrakom. Seveda, kdor lazi po gorah samó zato, da si o priliki lahko potrka na prsi in se širokoustno pobahá: »Tudi jaz sem bil góri«, kdor nima očj za prekrasno prirodo, ki mu vsiljuje toliko in toliko važnih in imenitnih vprašanj, kdor ne vé, da je vsaka ped zemlje prezanimljiva, in kdor le misli na svoj »jaz«, temu ne moremo odgovoriti povoljno. Odgovor pa dobí v občí zgodovini človeštva, ki je napredovalo šele tedaj, ko so se mu razširili nazori o svetu, o raznih národih in o raznih drugih stvaréh. Vse to je napredovalo polagoma in se ni narekovalo za zeleno mizo, temveč v potu svojega obraza je stopal potnik križem svetá in naznanjal strmečemu občinstvu to in óno. — Ni še dolgo, odkar se trudijo ljudjé na gore in planine, a napredek je v vsakem oziru velikanski. Na mesto prejšnjih pravljíc in basnij je stopila znanost in izkušnja, ki delí z drugo mero, češ: »Iz mene zajemlji in pústi óno prazno blebetanje takim, katerim ne ugaja resnobna in resnična beseda.« Samó takó je bilo mogoče, da je izkušeni zemljeslovec proučil

zemeljsko površje, kolikor ga je pač mogel, gledé na raznovrstne ovire po takih krajih, časih komaj pristopnih; živalstvo in rastlinstvo je tudi dobilo svojih móž, ki so nenavadno vztrajno in s še večjim zatajevanjem preiskali vsak kotič in prebrskali vsak listič, da bi spopolnili vedo in pokazali svetu, v kakšni temi je taval doslej. Za temi je prišlo sto in sto drugih, ki so zidali na vedno širši podlagi in naposled dozidali prekrasno poslopje denašnje znanosti. Trditi pa vender ne moremo, da je že vse dognano do pičice; marsikaj še čaka prihodnjih rodov, predno bode vse v redu in predno se zamaši poslednja luknjica. —

Od studenca sva korakala zopet vkreber. Iz prva je šlo po senožeti, a predno sva bila na nje gorenjem robu, odprl se je že precejšen razgled: Dravsko pogorje se je za čudo znižalo in je bilo podobno podolgastemu griču, ki se razteza ob levem bregu Drave od Maribora malone do koroške meje. S severa so naju pozdravljale visoke planine, nekatere še v beli plašč zavite, druge že brez snegá, kakor je ravno nanese krajevno razmerje. V ónem kotu pa, kjer deroča Mura zapustí gorske velikane in se počasneje pomika po širši in menj nagnjeni strugi, ležala je siva, neprijetna megla na zemlji, kakor bi nama naznanjala: »Vse, kar pride odtod izpod mene, je takó megleno, da ne prideš resnici in pravici do konca.« In glej, baš ondu se raztezajo ravne in neravne ulice vélikega mesta zelene Štajerske, in zaradi tega se ne čudimo, če je vse nekamo presojno nalik megli, kar prihaja od ondot na jug. Neprijetne misli te obidejo, ako samó skozi meglo ugledaš mesto, na katero bi bil rad ponosen, pa ne moreš biti. In celó visoko na slovenskem Pohorji, kjer si se iznebil vseh vsakdanjih skrbíj in bolečin, celó tu sredi krasne prirode, vzdiga se ti srd do tlačiteljev svojih. O njih ni reči, da ne vedó, kaj delajo. Prav dobro vedó; vse prav dobro preudarijo, potem šele udarijo! —

Po senožeti se razcvita rženéga cvéta in malega srpana lepa čebulnica »zlato klobuk« ali »zlato jabko«, kakor jo imenujejo po Pohorji. V zemlji ima jajčasto, z rumenimi luskami zaodeto čebulo in okolo 60 cm visoko, jednovito in okroglo steblo, katero jeseni pogine. Listi stojé v vretencih; celorobi so in suličasti. Vrhu stebela je pripet rahel grozd velikih, lepih kimastih cvetov, ki so skoro podobni turškemu turbanu. Pojedini cvet je sestavljen iz šest nazaj zavihanih lističev mesnate ali vijolične barve in poprskan s skratlornjavimi lisami. Iz njega gleda šest dolgih prašnikov in še daljši vrat. Zlato jabko je prava krasota gorskega svetá.

(Konec prihodnjič.)

A t e n e.

Spisal S. Rutar.

(Dalje.)

II.

ika atenska je Akropola, ki tudi v svojih razvalinah premočno vpliva na nas. Na Akropoli je bilo že od nekdaj versko in národno središče vse Atike. Tukaj sta se Atena in Pozejdon borila za trdnjavo in deželo. Pozejdon je bil premagan in je potem razkačen zasekal s svojim trizobom razpoko v živo skalo, katero so duhovniki vernemu ljudstvu kazali v erehtejonu. Atena pa je ustvarila oljiko, ki je toli značilno drevo za Atiko, in takó se je izkazala za vladarico deželi. Na Akropoli so tudi gojili sveto oljiko, ki je bila znak vsega mesta. Tukaj je stoloval mitiški kralj Kekrop, ki je imel kačaste noge, in v otlini na severozapadni strani Akropole je zalezal Apolon kraljičino Kreuso, ki je od njega porodila Jona, pradedu vseh Joncev.

Na Akropolo prideš peš iz Eolskih ulic mimo »stolpa vetrov« po severozapadnem obronku, z vozom pa mimo odejona na zapadni strani skalnatega griča, ki je tukaj menj strm. V višini 125 m stojé Beuléjeva vrata, imenovana po najditelji; bila so postavljena od starega gradiva bržkone šele v polovici II. stoletja po Kr. Skozi ta vrata lezemo po ostankih starih stopnic (moči je bilo po kačasto zaviti poti celó jezdit na Akropolo, in tod so vlačili tudi darilno živino) med sedaj zopet sestavljenim svetiščem Nikinim in 9 m visokim sezidanim podstavcem od himetskega marmorja, na katerem je stala od leta 27. pr. Kr. Agripina soha. Za tem podstavcem so držale ozke stopnice nizdolu k »klepsidri«, poleg »kaliroje« najimenitnejšemu atenskemu studentu. Ko pridemo do višine 142 m, stojimo v slavni »propilejah«, katere je dal napraviti Periklej od pentelskega marmorja (437 do 432 pr. Kr.). V preddvoru so po stebrih razdeljeni hodniki, in poleg teh sta bili na obeh stranéh še stranski krili (v severnem je stala baje pinakoteka). Iz preddvora drži pet vrat na planoto akropolsko, in sicer so srednja največja, dve stranski sta nekaj manjši, skrajni pa najmanjši. Skalnata planota je 300 m dolga, okolo 150 m široka in se počasi dviga proti partenonu. Bila je že v najstarejših časih obzidana s kiklopskimi skalami (»pelasgikon«), in na nji so imeli stolico mitiški kralji atenski. Pozneje pa so jo odbrali pobožni Atenci

za najimennitnejša svetišča vse države in jo napolnili z velikansko množino darov in spomenikov, posvečenih bogovom, s pravim gozdom bronastih in marmornatih kipov, takó da so po pravici imenovali Akropolo samó »dar bogovom«. Pizistratovci so jo utrdili še bolj ter olupšali stara svetišča Atene in Pozejdona - Erehteja. Perzijci so razdejali leta 480. pr. Kr. poleg mesta tudi Akropolo, toda ko so odšli, utrdil je Kimon najprej ozidje in za gradivo porabil stare triglife in stebre, potem pa je začel zidati novo, veličastnejše svetišče Ateni na čast. Toda temeljno kamenje tega svetišča je porabil Periklej, da je iz nova utrdil ozidje, ko je leta 457. več sovražnikov skupaj napadlo Atene. (Periklejeva utrditev se pozná še sedaj severovzhodno od erehtejona.) Preskrbel je tudi Akropoli nov nakras in novo bliščobo s svetišči in krasnimi spomeniki. Poklical je prve umetnike svojega časa in izročil nadzorstvo slavnemu Fidiji z naročilom, da ni treba gledati troškov, ker je smel razpolagati z bogatimi pomočki vse države in nje zaveznikov.

Od propilej skoro naravnost proti vzhodu je držala široka pot, po kateri so se vršile panatenejske procesije proti vélikemu vhodu partenonovemu, mimo bronastega kipa Atene Promahos (predboriteljice), katerega so dali Atenci napraviti od maratonskega plena. Ta kip je stal na sredi med propileji in erehtejonom na visokem podstavci ter meril 9,5 m. Boginja je bila v popolni bojni opravi in je držala v desnici kopje s pozlačeno ostjó, ki je rabila zajedno za strelovod. Kopje je kipelo do 26 m v zrak, daleč čez streho partenonovo, takó da so ga atenski mornarji ugledali že précej, ko so se vračali mimo Sunijona v domovino. Obleka na kipu je bila dolga, nagubana in preko ledij prepasana. Nad pasom so bili prsi zaodete z tesnim luskastim oklepom (»ägis«), na katerem je bila vpodobljena Gorgonina glava kot strašilo sovražnikom. Boginja je bila dolgega vratú, na glavi pa je imela šlem z grebenom in konjskim repom zadi. Lasjé so bili v zatilku zvezani v ozel, a na čelu so se prikazovali mehki kodri izpod šlema. Z levico je držala prislonjen ščit in nekoliko privzdignjene gube svoje obleke; v desnici pa je bilo oprto kopje, na katero je nalahko gledala. Obraz ji ni bil srdit, nego obrnjen v daljo, kakor bi hotela koga privabiti od daleč. Takú se je zdelo, kakor bi samozavestno stražila atensko trdnjavo in mirno pričakovala sovražnika. — Še leta 412. po Kr. je stal kip na Akropoli, a leta 462. ga že dobimo v Carigradu, pred senatovim poslopjem na »forum Constantini«. Razvneta drhal pa ga je v svoji besnosti proti vsem kipom razbila na drobne kosce leta 1203.

Partenon se je imenoval po deviški Ateni (»parthenos«), a sezidala sta ga stavbinska umetnika Iktin in Kalikrat blizu prejšnjega

svetišča, okolo leta 438. pr. Kr. Partenon je bil postavljen takó, da se je videl na vse strani daleč na okolo. Zanj so napravili umetno stopico, ki je na južni strani visoka celó 10 m, in 75,5 × 37 m velika. Na tej se vzdiga »stylobat« (podzidje za stebre) od pentelskega marmorja v treh stopinjah 1,8 m visoko (v tisti višini kakor strop proplej) ter je 69,5 m dolg in 30,9 m širok. Na vsakem pročelji je stalo po osem dorskih stebrov, na obeh podolžnih stranéh pa po 17 (ogelni stebri so zaračunjeni dvakrat), torej vseh skupaj 46 stebrov, ki so kakor venec obkoljali »cello«. Stebri so bili sestavljeni vsak od 12 kosov, podobnih bobnu, 10,5 m visoki in so merili v premeru od spodi 1,9 m, od zgoraj pa 1,5 m. Na teh stebrih so sloneli arhitravi, ki so nosili streho, o kateri pa sedaj ni več sledú. Strop partenonov je bil 18 m visok nad severovzhodnim temeljem. Okolo podstrešja so se vrstili triglifi in metopni reljevi. Poslednjih je bilo skupno 92 (16 metop je sedaj v Londonu, 1 v Luvru in 1 v akropolskem muzeji), ki so predstavljali boje s Kentavri, Atenina dela, Tezejeva in Heraklejeva junáštvá, a so zeló poškodovani od vremenskih nezgod. Podstropji na obeh pročeljih sta bili napolnjeni s kompozicijami in kipi nadčloveške velikosti, katere so večinoma Angleži odnesli v britanski muzej v London (»Elgin marbles«). Vzhodno podstropje je kazalo rojstvo Atene iz Zenove glave sredi zbora olimpskih bogov. Ostali sta na mestu (v levem oglu) le konjski glavi pred Helijevim vozom, ki se je dvigal iz morja, in v desnem oglu potapljaóca se konjska glava Seleninega vozá. V zapadnem podstropji je bilo videti, kakó se je prepir med Ateno in Pozejdomom zaradi Atike odločil na korist Atení. Na mestu se vidita le še dva okrnjena kipa, katera tolmaóijo za podobi Tezeja in Hebe.

Na obeh pročeljih je célineo zidovje podaljšano (»in antis«), a pred njim je stalo po šest dorskih stebrov, takó da sta bili na obeh stranéh lopi, kjer so hranili posebno dragocene darove. Aleksander Vélíki je dal obesiti na arhitravih obeh pročelij pozlačene oklepe, katere je uplenil v raznih bitkah s Perzijci. Okolo zunanjih sten vse céle se je vlekla od zgoraj 160 m dolga in 1,08 m široka proga podstrešnih podob, kaóoóih svečano procesijo panatenej, ki se je vršila vsako četrto leto. Samó zapadni reljevi so še ostali na svojem mestu (drugi so ali v Londonu, ali pa v akropolskem muzeji) in tu se vidi, kakó so urejali procesijo, kakó so se mladeniái oblačili, konje sedlali, kakó so jih zajahali in se vpotili, toda vsi jezdecí še niso bili pripravljenei. Sredi vzhodnega podstrešja je bil vpodobljen prizor (plošóe so sedaj do malega vse v Londonu), kakó so izročali vezeno svečanostno obleko

za Ateno olimpskim bogovom, in sicer jeden mož in jeden deček, pa jedna žena in dve deklici. Bogovi so sedeli na obeh stranéh od gledalca, zadnji na desnici je bil Eros. Za njim so stali mirno govoreči možjé, ki so prišli gledat procesijo. Tem se bližajo v svečani procesiji žene in dekleta, ki nosijo ploskaste jerbace na glavi (napolnjene z darovi), a možjé so pripravljeni, da jih jim snamejo. Za temi prihajajo drugi pari, ki nosijo zdele in ročke. Na céle severni strani vidimo najprej štiri vole in mnogo ovâc, katere vodijo mladeniči, potem tri nosilce s kadunjami in tri s hidrijami (vrči za vodo) na ramenih. Četrti hoče ravno svojo hidrijo vzdigniti s tal in takó kaže, da se pridružuje procesiji. Za temi nositelji prihajajo štirje piskači in štirje udarjalci na liro, a za njimi se vije dolga in stisnjena vrsta bradatih móž (bržkone so to duhovniki, dostojanstveniki in veljavni možjé) ter štiruprežnih voz z njih voditelji in mladeniški vojaki. Za temi je videti dolga vrsta vitezov, izmed katerih pa še niso vsi pripravljeni, kakor smo videli na zapadni strani. Tukaj imamo torej pred seboj popolno podobo grške procesije.

Iz vzhodne lope (*πρόννος*) je držala pot v véliki del svetišča (*νάος*), ki se je imenoval *ἐκτετόπιπτος*, ker je bil dolg 100 grških čevljev (30·8 *m*). Dejanski je znašala njegova dolžina 29·2 *m* in širina 19·2 *m*. Dve vrsti devetero dorskih stebrov sta ločili »naos« v tri ladje, nad katerimi so bili hodniki. Nekaj pred ločilno steno je stal v srednji ladji glasoviti Fidijev kip Atene »Parthenos«. Visok je bil 12 *m*, a izdelan od slonove kosti in od suhega zlatá ter je veljal 44 talentov (po 2357½ *gld.*). Obraz, vrat, lakti, roke in noge, vse je bilo slonokoščeno, obleka pa zlata in je tehtala sama 40 talentov. Dala se je sneti, in to je bilo za Fidijo dobro, zakaj ko so ga zatožili, da je izneveril izročeno zlató, tedaj je lahko dokazal nedolžnost svojo. Kakšen je bil kip Atenin, to spoznamo iz dveh kipičev, ki sta bila v poznejših časih napravljena od marmorja (jeden še ni popolnoma izdelan) in sta sedaj v národnem muzeji. Po teh spoznaš, kako mojstersko delo je bila Fidijska Atena. Desno roko je držala naprej in jo lahko naslanjala na tanek stebrič ter držala v nji okolo 2 *m* visoko Viktorijo. Z levico je oklepala ščit, pod katerim se je vzpenjala kača kot varuhinja Akropole. (Tudi Slovenci mislijo, da kače varujejo domačo hišo, zlasti ognjišče, pod katerim so.) Na zunanji strani tega ščita je bil vpodobljen boj med Amazonkami in Grki. Med poslednjimi je bil tudi plešoglav stavec, ki je bil po obrazu podoben Fidiji, a drugi Perikleju. Zaradi tega so zatožili Fidijo, da je hotel zasramovati bogove. Kip je stal na podstavci, kjer je bilo vpodobljeno

rojstvo Pandorino. V poznejših časih so postavili v partenon tudi kip cesarja Hadrijana, ki se je zelo trudil olepšati Atene.

Nad svetiščem je bil lesen kasetovan strop s štirioglato odprtino na sredi. Stene so bile temnordeče pobarvane in izvestno tudi poslikane, ali o tem ne vemo nič natančnejšega. Sledovi povprečnega zidú se poznajo še sedaj na marmornatem tlaku. Zadnji (zapadni) del svetišča se je imenoval v ožjem zmislu »parthenon«; bil je 13,35 m dolg in je imel kasetovan strop od marmornatih plošč, katerega so držali štirje jonski stolpi. Kakor je dokazano iz nadpisov, bila je tu državna blagajnica, potem so bile v njem spravljene svete posode in priprave za Atenine svečanosti. Zmagovalec v panatenejskih igrah je dobil za darilo lepo veliko amforo s črnimi podobami, ki so kazale na sprednji strani oboroženo Ateno z napadalnim kopjem sredi dveh stebričev, na katerih stojita petelina. Poleg tega je napis: τῶν Ἀθηναίων ἄθλον, t. j. od borilnih iger v Atenah. Na zadnji strani amforini je bil naslikan boj, v katerem si je borilec zaslužil darilo. Iz zadnjega dela svetišča so držala posebna vrata v tako imenovani »opisthodom«, t. j. zadnjo lopo, kjer so bržkone uradovali čuvarji državne blagajnice.

V taki obliki se je partenon nad dve tisočletji upiral vsem nezdodam. Ko je šel Sula na Mitridata, ni storil Akropoli nič žalega, in ko so po Teodozija Vélikega zapovedi zaprli vsa paganska svetišča, ni nihče poškodoval partenona. Tudi silni Alarik se ga ni upal lotiti, češ, da se je zbal njega čuvarice Atene Promachos. Z majhnim spremstvom je jezdil v mesto, okopal se po grškem načinu, obedoval v pritaneji in vzprejel bogate darove, s katerimi je potem odšel. Ko pa je krščanstvo tudi na Grškem pregnalo heladske bogove, izpremenili so (okolo leta 500 po Kr.) tudi partenon in erehtejon v kristjanske cerkve. Prva je bila posvečena M. B. (Theotókos), in v nji se je opravljala služba božja po grškem obredu; ko pa so leta 1205. Franki vzeli Utiko (»vojvodina atenska«), izpremenili so jo v katoliško metropolo. Véliki vhod so prestavili na zapad, a v »pronaos« so sezidali apsidno. Turki so si prisvojili leta 1459. deželo, izpremenili cerkev v mošejo in ji prizidali minaret v jugozapadnem oglu. V erehtejonu pa, kjer so že prej stanovali frankovski vojvode, priredil si je turški paša svoj harem. Franki in Turki so marsikaj prezidali na Akropoli, takó n. pr. »frankovski stolp« nad južnim krilom propilej, katerega je dal podreti šele Schliemann (leta 1876.). Turki pa so spravili svojo praharnico v partenon, in ko so Benečani pod Morosinijem oblegali Atene, priletela je dné 28. septembra 1687. leta bomba ravno v praharno, takó da se je smodnik vnel in razdejal srednji del svetišča; neizrečno pa je

poškodoval tudi podstropja. Druga eksplozija je razrušila srednjo zgradbo propilej. Ko je lord Elgin leta 1814. snemal najlepše skulpture s partenona in erehtejona, ni mnogo pazil na zgradbe in je takó marsikaj poškodoval.

Na vzhodni strani partenonovi se vidijo temelji okrogle zgradbe, o kateri mislijo, da je bila svetišče Rome. Nad njo je zravan podolgasto štirioglat prostor, kjer je baje stal žrtvenik Atenin. O nje starejšem svetišči na severu partenona sedaj skoro ni sledú. Pač pa stoji še vse ozidje erehtejonovo. To svetišče ni sezidano po jednotnem načrtu, ker je bilo posvečeno raznim namenom. V vzhodnem delu so častili Ateno kot varuhinjo mesta (Polias), v zapadnem pa Pozejdona-Erehteja. Najzanimljivejša je južna, »karjatidska lopa«, ker nosijo oblečeni ženski kipi arhitrave. Te ženske (*κόρρι*) so bile prav za prav duhovnice tega svetišča, kakor je spoznati po nagubani obleki, starinski ureditvi lás in po jerbasu na glavi, katerega so pa umetniki izpremenili v korintski kapitélj. Najbolj poškodovano karjatido (vzhodno) so obnovili v našem času, a sprednjo so ponaredili od pečene ilovice, ker je lord Elgin odnesel original v London. Arhitravi kažejo zeló razsipno ornamentiko, in podstrešne figure so bile napravljene od belega marmorja ter vdelane v črn elevzinski kamen.

Razven doslej opisanih predmetov vidimo na Akropoli še moderno razglednico (belvedere) in novi akropolski muzej, ki pa stoji malone popolnoma skrit v neki dolbini, takó da nič ne zakriva starih ostankov. Napolnili so ga zgolj s stvarmi, katere so izkopali v letih 1864.—1885. na Akropoli. Ker so te stvari takó poučne, kakor óne v Londonu, stopímo vsaj za nekaj časa v akropolski muzej in si vsaj v naglici oglejmo najlepše njegove predmete. V veži se vidijo lepi reljevi, zlasti Demetre in Kore. V prvi sobi so pobarvani kipi dveh podstropnih skupin (Heraklej se bori s Tritonom in z lernajsko hidro) ter orjaška skupina: bik, katerega napadata dva leva. Slične podstropne skupine so tudi v drugi sobi. V tretji in četrti sobi so arhitektonski in skulpturni ostanki, v peti pa arhajiški, deloma pobarvani kipi. Najzanimljivejša je šesta soba, kjer je postavljena dolga vrsta arhajiških ženskih kipov. Ti kažejo plemenite deklice, ki so bile v službi Atenini na Akropoli in katerim so postavili portretne spomeníke. Vsi ti kipi so zeló poučni za način, kakó so stare Atenčanke spletale lasé, kakó so nagubavale obleko in kakšne vzorce so rabile za krojenje svojih oblek. V sedmi in osmi sobi so ostanki skulptur iz partenona, poleg tega pa se vidi krasna mladeniška glava z zlatimi lasmi in dovršeno izklesan mladeniški kip. V deveti sobi vidimo reljevne plošče

od Nikinega svetišča (krasna je boginja, ki si odvezuje sandale) in v deseti arhajiško moško glavo prirodne velikosti od bronca ter Atenino podobo od bronaste pločevine.

Sedaj je Akropola podobna groblju, polnemu svetlobliščečih ruševin in razdrobljenih umetnin. Toda obrnimo se že od teh mogočnih ostankov nekdanje bliščobe in ozrimo se okolo našega stališča. Pač krasen pogled se nam odpira na vse strani, zlasti po mestu in atenski ravnici tja gôri do Parnasa in do bliščočega Pentelika. Ravno nasproti se nam dviga skalnati Likabet, na čegar temeni (277 m) čepí cerkvice Sv. Jurija z majhnim stanovanjem za tamošnjega popa. Himet je pač žalosten prikaz, a tem lepši je pogled na morje proti jugu in zapadu. Ta razgled se najbolje uživa s planote pri Nikinem svetišči. Tukaj lahko pozabimo časovnih valov, ki so vse razdejali, in se veselimo morskih valov, ki so mnogo prijaznejši. Okolo Pireja se slikovito menjavata celina in morje in naš pogled plava čez eginski zaliv tja dôli do argolidskih obal. Na zapadu vidimo v dolini ob Kefisu prastare oljičnate gaje, za njimi razvaline elevziške, megarske gore in daleč zadi gorico Akrokorinta, podobno kupoli. Najkrasnejši je razgled malo pred solnčnim zapadom, kakor ga je opisal Byron takó mojsterski v tretjem spevu »Korzarja«. Ne le tujci, nego tudi mnogi Atenci hité vsako popoludne proti večeru na Akropolo, da se naužijejo tega prekrasnega razgleda.

Uprav čarobna pa je Akropola ponoči, ko jo obseva mesec. Atenski župan povabi večkrat tujce in druge odličnjake, da gredó z njim o mesečnih nočéh na Akropolo, katero drugače že zapró o solnčnem zapadu. Grobna tišina je razprostrta čez mesto in morje, svetišča in stebri pa nas gledajo kakor podobe brez življenja. Kakó se vse to blišči in svetlí! Zgradbe se nam zdé še mnogo veličastnejše, ker ne opazimo škrbin in odkrhnin takó natanko kakor ob solnčni svetlobi. Zamišljeni in molčé korakamo med temi začaranimi podobami, med temi vzvišenimi tvori, kakor bi se bali, da jih ne vzbudimo iz večnega spanja. Sedaj šele umejemo vso velikost Fidijevega duhá, ki je ustvaril takó veličastne umotvore, a nehvaležni Atenci so pustili, da je umrl v ječi. Vender njega vzori niso umrli, nego razkropili so se po vsem svetu, razširili so lepoto v najoddaljenejše kraje in dokazali, kakó visoko se človeški duh popné nad pusto vsakdanjostjo.

Menda še nihče ni prišel na Akropolo, da bi se bil ločil lahkega srca. Ali od vseh strani se čujejo zvižgajoči piski iz piščalk akropolskih paznikov, in treba se je pripraviti na odhod, sicer nas gôri zapró. Δὲν πικρῶς, saj pojdemo jutri zopet gôri!

(Dalje prihodnjič.)

Vizija.¹⁾

IV.

Prihodnjih dnij sem v duhu gledal zgodbe.
 Oj, pogled žalen! Zbegana mi duša
 Od silnega strahu je vztrpetala:
 Prebodla mi srcé je ost bolesti,
 Videčemu srditi boj na zemlji
 Med dobrim rodóm in med zlim zarodom
 Vesoljnega človeštva! Bil naposled
 Koučan je ljuti boj stoletni in propala
 Bilà je boljša stran, in duh zmagalni
 Razbrzdane slobode je razrušil
 Vesoljni red in vse vezí raztrgal,
 Ki umno so vezale in krotile
 Osebe in družine in države.
 Pravica in poštenost, bratoljubje,
 Vsi sveti vzori, vse, kar čisto, blago,
 Pradedov vera in sam Bog mogočni,
 Vse bilo v smeh je deci tožne zemlje
 Široko je vsem národom zavladal
 Od vekov v svojo past loveč jih satan;
 In njemu, oh, v svetiščih starodavnih,
 Na žrtvenikih, Kristove rešilne
 Krví še mokrih, bogokletnim činom
 Najvišjo čast dajali so in hvalo
 Sinovi grešne zemlje; in slavili
 V slovesnih spevih satansko so zmago
 Nad Jéhovo prastarim! In na nebu
 Razljutil se tedaj je Bog užaljen
 In zapovedal svojim je duhovom,
 Naj zapreté vesoljnemu človeštvu
 In večnega naj srda znak neslišan
 Dadé sinovom nepokorne zemlje.

Tedaj visoko pod srditim nebom
 Od vzhoda na zapad je angelj božji
 Z ognjenim mečem v bedonosnih rokah
 Prelelet visočine vse temotne,
 In grom in piš za njim, pred njim, na
 zemlji.
 Prevzel ob tem je strah sinove božje,
 Da z zheganim obrazom trepetaje
 Na tla so padli, trkajoč na prsi;
 In jok in stok in vroča je molitev

Pred božji stol se vzdigovala k nebu,
 Da bi zanesel Bog sinovom zemskim . . .
 A njim zabredli satanski častilci
 Zagrohotali so se na vse grlo
 In kot volkovi gladni na ovčice
 Planili nanje, topli jih, morili . . .
 Biló pa ni pravice, da bi ostro
 Razbrzdane morilce kaznovala!
 Oblasti vse so bile v krivih rokah:
 Strasti mogotcem so vdušile vest,
 Najvišji zakon dóbe te sta bili
 Surova sila, strankarska sebičnost,
 Povsod ondaj zatiranje, zmešnjava,
 Zasmehovanje, kletje in grozitve
 Razpaljenih satáncev, pod zastavo
 Peklenskega vladarja v četo zbranih.
 Bilà zastava črna je, in rdeče
 Narisana na nji satánska glava,
 Z ognjenim geslom daleč se blestečim:
 »Nam satan kralj! Poraz Bogú na nebu!«
 In vzdignili so skupno se satanci
 Bogá izzivat in Njegá častilce.
 »Kje stari Bog, in kje je nebotresni
 Njegá desnice grom, pogubne strele?
 Naj pride vam v pomoč, dušice božje!
 Že satan, evo, čaka ga mogočni!«
 In res med njimi sam je kralj bil pekla!
 Takó psovalno vpili so, in vila
 Po zraku se zastava njih je črna.
 Tedaj pa švignil blisek, grom zamolkel
 Od vzhoda na zapad se je zaslíšal
 In stresel v iztežajih zemljo mračno.
 In glej, izmed raztrganih oblakov,
 Iz najglobočjih visočin nebeških
 Ognjena krogla se je prikazala,
 In bliskoma se bližala je zemlji
 In rasla, rasla, dokler ni široko
 Razgrnjena v oblakih obvisela.
 In zdajci sredi nje s krvavim žarom
 Goreč pokazal križ se je presveti,
 In okrog njega, angelji blesteči
 Preteč sukali so ognjene meče.

¹⁾ Glej »Ljublj. Zvon« 1889, št. 9; 1890, št. 6; 1893, št. 8.

Presunjeni tedaj sinovi božji
 Na tla so padli in mogočno vpili:
 »O crux, ave, spes unica!« in živo
 Pokornim srcem vzdihali so kvišku,
 Častili glasno so prikazeni sveto
 In gledali zaupno na višave.
 A v tem od strani satan bogočrtni
 Srdito škripal je z zobmi in iskre
 Goreče sipal iz očij globokih.
 Krdelo satanskih hudobnih sinov
 Obšla je hipna groza; ali v srcih,
 Prokletstvom božjim zamorjenih, zdajci
 Sovrašstvo silno zopet je vzplamtelo;
 Zagrohotali so se s smehom glupim,
 Čez temni zrak do božje so prikazni
 Vršele kletve in grozitive glasne
 Popadli zopet so orožje bridko,
 Povzdignili peklensko ž njim zastavo
 In padli na klečeče sine božje.

A glej, tedaj izmed oblakov črnih
 Živeje še posvetil križ je sveti.
 Za strela strela padala je z neba,
 In štirje so arhangelji goreči
 Kot v temni noči padajoče zvezde
 Iz néba se spustili in sukáli
 Nad zbeganim krdelom svetle meče
 In satanskim sinovom zapretili.
 Tedaj brezmejna groza v črne duše
 In strah brezupen pal je v grešna srca.
 Vsi hitrih nog zbežali so pred njimi
 In žalostno kričali in ječali.
 Na skokonogi, zmršeni kobili
 Smrt grozovita z ostro koso v roki
 Bežeče je nemilostno podila
 In mnogo jih zadela in posekla.
 Pozvana pa na pomoč je iz pekla
 Zavrženih duhov privrela četa;
 Škripaje so z zobmi borilce božje
 Arhangelji razkačeni napali;
 In groznega ti v gostem mraku boja!
 Goreči v zraku se križali meči,
 Perut frfranje, jezen sik in kletje
 In lom in šum in tajno šepetanje
 In vmes očij gorečih živi blesek!

Na nebu pa z odsvitom velegroznim,
 Nalik ogromni repatici zvezdi,
 Plamtel je sveti križ in sipal žarke . . .
 Od groze vsa je strepetala zemlja,
 Zverjad bolešno je tulila v goščah;
 Sinovi božji pa in sini zemski
 Na boj so zrlí in od straha mrlí.
 A slušaj! Zdajci čez višine sinje
 Orjaški glas od vzhoda do zapada
 Začul se je in stresel mračno zemljo:
 »Poglejte križ Gospodov in zbežite,
 Sinovi pekla! Kristova je zmaga!«
 In niže križ tedaj iz neba dólí
 V oblakih črnih kakor silna vihra
 Pogubonosno padal je na vrage.
 Brezkončen strah in groza nadčloveška
 Tedaj peklensko sta prevzela tolpo.
 Brezupno bili so s pestjo ob čelo,
 Kričé pred čudom v beg so ljut udrlí.
 A glej, pred njimi zemlja zazijala
 Široko je do globočin gorečih
 In vse v brezdnanje žrelo pogoltnila,
 Da zvižeg oguja, šum iskrá letéčih
 In jok poražencev z žveplenim dimom
 Do néba se visokega je dvigal.
 In ko jih vase je zaprla zemlja,
 Približali so angelji se sveti,
 Na kraj prokletstva gorostasno skalo
 V spomin so vekovečni zavalili
 In z mečem vanjo vrézali globoko
 Nezmotni božji rek: Non praeva le bunt!

Takrát nevilta v nebu je polegla,
 Prikazni so nadzemeljske zbledéle,
 Izginil križ v višavah je nebeških,
 Izginili so angelji krilatí,
 In sedmobjna mavrica v oblakih
 Zalesketala je zemljanom bednim,
 Naznanjujoč jim lepše dni in spravo,
 Zavezo sveto po vesoljni zemlji.
 In zblížali so se tedaj zemljani:
 Sinovom božjim sini grešne zemlje,
 Strahú so dobrodejnega prevzeti
 In zboljšani v roké si krotko segli.
 In bil je novih vekov prvi dan! . . .

Zamejski.

Ob spominih.

Spisala Márica.

Po prijazni sobi se širi prijetna gorkota. Svetilka sije samó na žensko pisno mizo; ostale reči so v somraku. Na mizi leže križema pisma, listine, knjižice in razna pisanja, katera pregleduje le površno. Nekatera trga čez pol, nekatera pa na drobne, drobne kosce. Druga zopet spravlja v zavitek in jih meče v drugo baš izpraznjeno predalce.

»Oh, koliko stvarij se mi je nabralo v tem kratkem času — toda je li res takó kratek?«

Takó se vpraša Milena in zamišljeno gleda razvržene popirje. Z jedno roko si podpira belo čelo, pokrito z nerednimi kodercí, drugo pa drži na naslanjalo svoje stolice.

»Oh, tudi to pismo je še tukaj in drugo tudi! Kolikor se spominjam, bili sta jako neumni in brezmiselni pismi!«

Takó govoreč, vzame list, obsežen tri gosto popisane pôle, in ga jame malomarno čitati. Od vrste do vrste se ji izpreminja obraz, in nje resne poteze prihajajo čimdalje milejše. Naposled zmaje z glavo.

»Tedad takšna sta bila lista, polna lepih mislij, in takrat sem dejala, da kár mrgolita od brezumnostij, praznih besed, neumevnihih izrazov in neznatnih imen . . .«

Bilo je to pred osmimi leti. Milena je bila takrat v mišljenji še pravo dete in kaj je vedela o takih lepih mislihi, kaj sploh o lepem!

Videla ga je samó jedenkrat.

Pisal ji je, naj prevzame nalogo v nekovi igri, in kakó ji je pisal za takšno malenkost! Kakó je pisal o ženski nalogi domá in v društvu! Razumela ga je pa takó malo, da se mora sedaj zardeti.

Ali on — on sedaj počiva že dolgo tam nekje na samotnem vaškem pokopališči!

Njega imé je videla skoro po teh listih med imeni slovenskih pisateljev in čudila se je in vpraševala, kaj neki je mogel spisati óni človek . . . Sedaj ga prosi oprostila, sedaj želi pokoja njega duši!

Milena spravi lista zopet v predalce in seže po večjem številu pisem, pisanih z isto roko. »Ti krepki, uprav moški stavki, iz katerih mi vender veje med vrstami lahek, komaj čuten dih srčne ljubezni! . . . Zadovoljen je bil s prijateljstvom, ker ga nisem mogla ljubiti, dasi me je ljubil! Videla sem to iz vsakega lista, iz vsakega stavka in iz

vsake besede. Veselo sem prejerala, rada čitala in redno hranila list za listom, ker se nisem bala, da bi kdaj usehnil njih vir. Tukaj v vseh listih imam popolnoma njega: jednega ónih redkih móž, ki ne ljubijo deklice le zaradi zunanosti, ampak jo morejo ljubiti zaradi — nje duhá! Prepričana sem, da bi me bil takisto ljubil, ko bi me ne bil nikdar videl, ljubil po pismih mojih, ker je imel vzvišene misli, druge nazore . . .»

Povedala mu ni, in to je bilo zlo, da ga sama tudi ljubi, zakaj takó pravijo vse navadne ženske vsakomur, kdor se jim laska, kdor jim zatrjuje svojo ljubezen; ona pa ni hotela biti navadna ženska, češ, da ne izgubi svoje mikavnosti, ko se je delala nedosežno, dasi je bilo njeno srcé malone vedno le pri njem . . .

Še dva — še jeden list, različen od drugih — njega poročni list. Odprè tudi tega; oči se ji zažaré od jeznega ognja, ko ugleda imé neznane neveste poleg njegovega, toda le za trenutek! Potem se ji glava skloni, oči se zapró, in iz njih privró svetle solze. Dolgo sloni takó in ko zopet vzpogleda, tedaj je list rosen od njenih solz. Pogleda zopet njeno imé, zmaje z glavo in šepne: »Poročil jo je, ker nisem hotela biti navadna ženska! Prijatelj samó mi je ostal. Bodisi — bil je venderle plemenit človek! Kdo pa mi pové, je li bila to moja usoda, ali pa sem sama kriva, da sem takó zavrгла srečo svojo?«

Zopet se nasloni na mizo in sedí nepremično . . .

Da morem jaz k nji, šepnila bi ji na uhó:

»Nihče drug ni kriv tega, nego tvoja sanjava duša, ki je siloma hotela plavati nad ,navadnostjo!« — Večen mráz ohladí celó goreči ognjeník!«

Sreča.

Oj to je solnčen, krasen dan,
Kot ni bil še nikdár;
Nikdár takó veselo še
Sijal ni solnca žar . . .

Ne, to je noč, viharna noč,
Ves svet grozí temánu;
Le v srcí mojem dan žarí,
Ljubezni jasen dan.

Trošan.

Znamenitosti na Sv. Kumu.

Na raznih božjih potih slovenske naše domovine se dobí zvonov, o katerih veruje národ, da se zgodí vse, česar si želiš tedaj, ko pozvanjaš ž njimi. Taki zvonovi so n. pr. na Bledu, pri sv. Antonu na Šmarijini gori, na Dobravi i. t. d. Tudi na Kumu — „Sveti Kum“ ga nazivlje romar — (župnija Dobovec, 1219 m abs. viš.) v cerkvi Sv. Jošta visí tak zvon. Zlasti ob vélikem shodu, ki se vrší vsako leto o sv. Jerneji in traja po štiri do pet dnij, poje ta zvon neprestano dan in noč. Tehta nekamo 200—250 kg. Na klobuku ima napis: Sancta Agnes ora pro nobis †. Na sredi sta vpodobljena bl. sv. Devica in sv. Jožef. Spodi ob robu pa se číta: Michael Remer Labaci me fecit 1638. Napisa sta izvedena z latinskimi majuskulami.

Na zadnji strani jedinega oltarja, ki je od kamena, vzdán je v tej cerkvi kamenit, poslikan basrelief, kažoč duhovnika. Okraski — arabeske — so mu gotske, in delo mora biti vsaj iz 15. veka. Bržkone je ta ploskorez lik sv. Jošta, ki je nekđaj krasil stari oltar. — Leta 1684. se je zgradil v tej cerkvi kor z riznico (zagrado).

Jednak ploskorez je vzdán tudi za oltarjem druge, večje cerkve, posvečene sv. Neži, in res tudi predstavlja to svetnico. Glava ji je pod vratom odbita.

Ta cerkev ima tri oltarje, izmed katerih sta véliki in desni izdelana od kamena, dočim ima levi samó menzo kamenito, a gorenji del mu je lesen. Kamenita leca ima lik oktogona, in na nji so naslikani obrazi treh blagovestnikov — četrtega, sv. Matevža, nedostaje. Pojedini deli, zlasti med slikami, so ji lepo pozlačeni, oziroma poslikani. Leca ima letnico 1662.

Ob desni strani vélikega oltarja opaziš ogromno voščeno svečo, ki se prižiga še dandanes pri vsaki maši. Darovali so jo nekđaj ex voto dolenski Kostanjevci povodom velike povodnji. Nedavno še se mi je pripovedovalo na Kumu, da bi bilo Kostanjevici grozno gorjé, ko bi se to pustilo v nemar, namreč, ko bi se pozabilo prižgati óno svečo pri maši, preplavljeno bi bilo mesto takoj.

Leta 1679. so zgradili kor in obe riznici v tej cerkvi.

V zvoniku, poleg cerkve samó zase stoječem, ki se je zgradil 1672. leta, visita dva zvonova z napisi v latinskih majuskulah Manjši ima na klobuku v prvi vrsti: † A fulgure et tempestate libera nos Domine. Za tem je lik odprte roke, a za njo: Sup A: R: R: Johannes Rosman loci parochus. (Ta Rožman je bil župnik v Svibnjem, kamor je nekđaj pripadala podružnica Sv. Neže na Kumu). Zvon nosi podobe treh svetnikov, katerih nisem mogel razbrati; dalje óno sv. Neže, oznanjenja bl. Device in sv. Trojico, venčajočo

Mater božjo. Spodi ob robu je napis: Johann Christian Riser hat mich gegossen zv Crainbvr̄g ano 1767; poleg njega je zopet odprta roka. Zvon utegne imeti 25 starih stotov.

Vélikemu neznatno večjemu zvonu slóve napis na klobúku: Ecce crvcem D-ni nostri Jesv Christi fugite partes adversae. V drugi vrsti: Sv̄b A: R: D: Filipo Jacopo Cepvl (Čebul je bil takisto župnik svibenjski) loci parochó. Zvon nosi podobo sv. Neže, nji na strani podobi dveh škofov; dalje žalostno Mater božjo s Kristom v naročaji in z dvema angeljema ob strani; potem Krista razpetega, ob razpelu dva angelja, a pod njim je Marija Magdalena. Na desni in levi strani te skupine sta dva majhna medaljona; levi kaže meni neznan grb, a desni lik nekega vladike, in naposled skupino sv. Ivana Kresnika, sv. Andreja in sv. Florijana. Spodi na robu je napis: In nomen der aller hailigsten Draifolticait bin ich dvrch das faier geflossen S. Agnes zv ern hat mich Johann Christian Riser ge gossen zv Crainbvr̄g anno 1753.

Národ pripoveduje o tem zvonu, da sta ga samó dva vola, in celó jako lahko, privlekla na goro. —

Znano je tudi, da se je za turških bojov s Kuma dajalo znamenje, kadar je vrag krščanstva prihrul v dežel. V to zvrho se je zažigal tedaj góri velikanski kres, viden daleč na vse strani.

V zvoniku še lahko opáziš strelne line, ostaline nekdanjih krutih časov. A sedaj so zazidane. *Harambaša.*

Graščine in hiše rodovine Valvasorjeve na Kranjskem.

Spisal P. pl. Radics.

(Konec.)

Posestva barona Ivana Vajkarda Valvasorja.

Vrnišči se z znanstvenega potovanja, poročil se je naš kronist v svojem 31. letu (dné 10. julija 1672. leta) z Ano Rosino Grafenweško in dva meseca pozneje (dné 27. septembra 1672. leta) je kupil od barona Frančiška Albrehta Khaysella grad Wagensberg¹⁾, tedaj že razrušeni grad Lichtenberg²⁾ poleg Wagensberga in grad Črni Potok, ne daleč odtod.³⁾

¹⁾ III. (XI.) 622. ²⁾ III. (XI.) 339. ³⁾ III. (XI.) 517.

Kakó je učeni baron grad Wagensberg izpremenil v „svetišče Muz“, kjer je postavil bogato zbirko književnih zakladov, znamenitostij, naturalij, poseben bakrorezen zavod za lepe bakroreze v svojem največjem delu in v drugih svojih proizvodih, to se je opisovalo že pogostoma. Nam pa je do tega, da priobčimo na podlagi novih virov nekaj podrobnostij o posestveni izpremembi, ki se je morala zvršiti zaradi velikih denarnih žrtev, katerih je zahtevala „Ehre des Herzogthums Krain.“

Sosebno zanimljiva pojasnila nam dajó v tem oziru odgovori in prigovori gledé dominikalnih fasij, kakeršne je vložil poznejši imetnik Anton Aleksander pl. Höffe r n S a l f e l d s k i (1750. — 1755.) pri kranjskih oblastvih in pri dvorni komisiji. ¹⁾ Iz njih se vidi, kakšno je bilo gospodarstveno razmerje Valvasorjevo, ko je dovršil svoje največje delo, in kakšno je bilo malo pred njegovo smrtjo.

Takó posnemljemo iz teh beležek najprej, da je baron Valvasor leta 1691. „Jugendzehent“ in 30 kmetij prodal setiškem samostanu za 2250 gld. in 30 državnih tolarjev nadavka. Dasi je bil torej Wagensberg, predno se je popolnoma prodal, tolikanj zmanjšán in leta 1750. „priglašen“ samó še z malo slabih kmetij, vendar je bil ob rečenem času, kakor toži gospod pl. Höffern v svojem prigovoru na deželno prizivno komisijo, „aber gar wol mit 4 To Pf. leider belegt und belästigt (belastet)“. Potem nadaljuje:

„Wie aber solche viele Pf. zu diesem kleinen Gut zugeschrieben sein sollen, kann ich aus wenigen Schriften theils, theils auch dem Gehör nach von alten Leuten, deren dißfalls alles wissentlich gewesen und annoch ist, aus weggezogen huben, zehendten und andern Emolumenten sattsam erweisen, da nemblicher Herr Georg und Franz Albrecht Kaysellen Freih. Herr Weikharth Valluasor Freyh. dem gut Grienhoff, gut Slatenegg, Stift Sittich theils vertauscht, oder übertragen, theils verkauft haben, die mehreren onera als die viel unerträglich pfundt aber bei dem gut Wagensberg beibehalten, dazu das jus lignandi sowol Pau- als Prennholz in der Wagensbergschen Behulzung denen weggezogenen Hüblern und gewest Wagensbergschen vielen Unterthanen ohne künftiger Anmeldung oder sonst einiger Forstrechtsgebühr frey überlassen, da nunmehr solche von gut Wagensberg entzogene Unterthanen allen muthwillen zu besagter Behulzung zu exerciren sich höchst angelegen sein lassen, In specie aber ratione der Waldung des Dismas Rambschissel als der von Herrn Valvasor Freyherrn gewesten Inhabern das Gut an seinen Vatern Gregor Rambschissel wegen treu geleisteten Diensten ²⁾ die große Freiheit

¹⁾ Akti deželne deske.

²⁾ Nekov „Jernej Rambschissel“ je naslikal leta 1688. véliko knjigo grbov, katero je sestavil Valvasor. Cf. moj spis „Valvasor“. Gradec 1866, pg. 28.

instrumentaliter hat, sowol Pau- als Prennholz zu seinem kaufrechtlichen Haus zu fällen wo die Steuer Contribution Robbath und in allen meinen Wäldern wo die freie Behulzung aber indistincte nicht mehr als 1 fl. 42 kr. zu reichen, zu denen aber mehr Holz als in einer Herrschaft verbraucht.

Item ist das gut Schwarzenpach von dem gemelten Herrn Valvasor Freyh. mitsambt Waldung, Zehendten, Fischereyen, dreyzehn Huben, gereuthen, hamischen Paufeldt, Wißmathen, Mayrhoft, sambt dem Vieh umb eine kleine summa Gelts und nur mit 12 Pf. Herrngültes dem gut Wagensberg verkäuflich entzogen worden, zumahlen derselben Zeit die Pf. Herrngült mit einer Wagatel (Bagatelle) von etlichen wenigen Kreutzern ausgeschrieben, mithin von denen venditoribus et emptoribus nicht viel regardirt werden, da man aber anjetzo solche so hoch angezogen das nicht möglich. wann keine relaxation oder anders remedium in Vorschein kommete, mehr zu bezalen werden seyn als viel mehr die güter in die Oednuß werden gerathen u. s. w. u. s. w.⁶

V prigovoru na dvorno komisijo opisuje pl. Höffern poleg drugega tudi wagensberški vinograd Presko in pravi doslovno: „Die hochansehnliche Hoffcommission hat in gnaden zu erwegen, daß dises Weingebirg Presska nicht nur allein sehr alt sondern auch wegen vilen Mißjahren mehr als der halbe Theil verödēt, und auch wegen den schädlichen Wasserguß sehr verlassen seye: mithin die angezeigten Bergholden kaum ein drittel dessen in der Cultivation halten. Die Güte von dem Wein, wie auch das alter des Gebirgs ist klar in der Valvasorischen Landt Cronic zu ersehen, allwo die qualität beschrieben wirdt, das der wein wegen seiner angebornen säuer noch im Sommer zum Durst löschen angienge, weßwegen der Berg- und Zehentinhaber solchen vor die Dienst- und Handwerksleute als auch vor die Kraisbothen gebrauchet.“⁶

Posestva in davščin graščine wagensberške je bilo za Antona Aleks. pl. Höfferna 1759. leta 18. 45 kmetij, in dajatev: pro dominicali 71 gld. 18, rusticali 123 gld. 54, kontribucije 112 gld. 20 in od vinogradov 13 gld 56 kr. 2 vin. ¹⁾

Ivan Vajkard baron Valvasor, ki se je dné 28. maja 1641. leta porodil v Ljubljani in tistega dné bil krščen v tukajšnji stolni cerkvi ²⁾, iskal je, ko si je leta 1672. pridobil gosposko posestvo v domovini, tudi stanovanja v deželnem stolnem mestu, v katero je moral večkrat zahajati po svojih studijah in delih ter zaradi družabnega razmerja.

¹⁾ Deželna deska, 1 železni kvatrone. L. 13/a.

²⁾ Krstna kuma sta mu bila Konrad Ruesz baron Ruessenstein, graščak na Strmolu, in Regina Doroteja Raspin, poroj. baronica Rauberjeva, sestra Valvasorjeve matere.

Kakor nam kažejo davčne knjige ljubljanskega magistrata¹⁾, pridobil si je Valvasor leta 1681. „am Platz“ hišo Ivana Fröhlichovih dedičev, na kateri je bilo vpisano davka 4 gld., „hišnega goldinarja“ 1 gld. 45 kr. in izrednega davka 3 gld. 33 kr. 1 vin. Listina z dné 23. februvarja 1693. leta, katero si je pridobil gospod magistratni uradnik Robida in jo pre-pustil deželnemu muzeju ljubljanskemu, pravi, da je Valvasor „dieses sein bei der Ringmauer gegen den Wasserstrom Laibach gelegenes und vorhin Frölichisch gewesenes Haus sammt Zugehör dem Herrn Franz Engelbrecht Zetschker Freih.²⁾ um eine Summe Geldes³⁾ laut des am 10. Februar 1692 geschlossenen Contractes verkauft habe.“

Do leta 1733. pa je ta hiša v davčnih knjigah mesta ljubljanskega vpisana kot hiša „Johann Weikhardt Valvasor“, in šele leta 1733. je pripisana opomnja „anjetzo Christoph Hann Schneider“. To je še dandanes stoječa hiša šte. 5. v Ključarskih ulicah na oglu Fran-ovega nasipa, kjer je gostilna „pri Solnci“.⁴⁾

Valvasor jo je dné 23. februvarja 1693. leta prodal Frančišku Engelbrechtu baronu Zetschkjerju (Valvasorjeva druga žena je bila porojena baronica Zetschkherjeva), vendar je, kakor smo že povedali, hiši ostalo ime Valvasorjevo do leta 1733., ko jo je kupil krojač Hann. Od tega jo je kupila rodovina Huber pl. Hubenfeld, potem pa so ji bili od leta 1789. do danes gospodarji: Benedik in Jožefa Hofer, Martin in Marija Sonz, Terezija Komatz, Gabrijel in Avgustin Komatz, Ivan Derschitsch, Ludovik Henrik Wencel, Frančišek Pettan sen., Frančišek Pettan jun.

Tri leta potem, ko se je Ivan Vajkard Valvasor naselil kot hišni posestnik ljubljanski, pridobil je Ivan Karol baron Valvasor od dedičev Ivana Karola grofa Thurna dandanes Pongratzevo hišo na Turjaškem trgu, kjer je sedaj ljubljanska čitalnica, in takisto je kupil nasproti stoječo (nekdaj Wrentschunjevo) hišo v Gospodskih ulicah. Do leta 1752. je bila le-tá hiša svojina Valvasorjeva, potem so ji gospodarili baron Flödnigg, baron Rasp, grof Lichtenberg, Laurin, c. kr. erar, predzadnjič gospá Jožefina Trpinčeva, in naposled je pripadla banki „Slaviji“.

Meseca februvarja 1693. je kakor znano, baron Valvasor od krškega meščana Jakoba Vodnika kupil hišo šte. 85. z vrtom vred v Krškem, kjer je baje dné 19. septembra istega leta sklenil prezaslužno svoje življenje in kjer so mu letos odkrili spomeniško pločo.

¹⁾ Registratura ljublj. mestnega magistrata.

²⁾ Svojemu svaku?

³⁾ Vsota ni imenovana.

⁴⁾ Po zapiskih v aktih kranjske deželne deske in starejše registrature ljublj. magistrata.

Recimo, da je Valvasor res umrl v Krškem — pismenih zapiskov nimamo, pač pa govori za to tradicija — kar pa se tiče Valvasorjevega počivališča, kaže beležka Frančiška grofa Hohenwartha iz leta 1832. na Valvasorjevo rodbinsko graščino Medijo.¹⁾

Daljnim raziskavanjem je sedaj naloga določiti, ali je v rakvi medijski še kaj sledi, da so nekdanj ondu pokopali Ivana Vajkarda Valvasorja!

¹⁾ »Illyr. Blatte« 1832, pg. 148., št. 926.

K četrtemu sešitku Wolfovega slovarja.

(Dalje.)

húpiti hāpim, konje h. to je jašeč konje terati: ala sem ih shapil! — *harámija* m. vojniki pešec. Habd. ad. 188.722. — *haramústanec* m. = hrustanec. — *harbūdje* n. neko dračje. Habd. ad. 1062 gda idem po ledini, vidim koprivje i harbudje, kam se je zaraslo. Belostenec ima: harbuda v. drač. — *hāreka* f. dekle že veliko, a za nobeno rabo. — *hāriti* hārim čizme h. — čistiti, snažiti. — *harmák* m. samó: „na harmák“ n. pr. delati na harmák je brzo delati. — *harmúlja* m. i f. posprdnó ime. — *harpjáš* m. Habd. ad. 424 dvojja pak marha i blago je, na ku ti *harpiaši* i zgrabiaši krvavo glede. — *hāzbija* m. kdor se rad bije in tepe. Zagreb. — *hazúkniti* hazúknem: poginiti: kadar kdo težko čaka, da kdo umrè, pravi: Bog ti daj, da bi skorom hazúknul. — *hčáva* f. = ščáva. — *hèč hčca* m. majhna sekira. — *hegède* f. pl. gosli, iz madj. — *hegeduš* m. godec. — *hēhljast* adj., kdor se vedno na smeh drži. — *hēkmek* m. stisnjen človek in grd. Samobor. — *hēlda* f. = ajda hajdina. — *hēndek* m. na hendek = po strani. — *hēra* f. stran: nosi škrljak na jednu heru. — *hērcég* m. *hercézica* f. *hercezija* f. *hērcēški*, te besede se večkrat beró v kajkavskih knjigah, od nem. Herzog na madjarsko. — *heretičānski* adj. Habd. ad 242 i. t. d. haereticus. — *heretnik* m. hereticus. Habd. mar. 96. — *hūdžesh* m. ime volu, iz madj. — *hūdžeska* f. ime kravi. — *hincanje* n. Habd. ad. 267. Dotikavanje, šalnice, namigavanje, *hincanje* začetki jesu v divojke da nje devojčtvo vmira. — *hincokoren* m. neka bilina. — *hinjzati* hínjžem, z glavo kimati, o konji, konj hinjže. — *hltuiti* hitnem, huschen. — *hižica* f. dim. hiža. Habd. ad. 90. 92. 119. 440 Gašp,

1,982. — *hižička* f. majhna hiža, Lovr. rodb. 97. — *hižičkica* f. dem. hiža. — *hižka* = hižička. — *hižni* = hišni. — *hlapáríti*-párim, kadar je hiša topla, vrata odpirati in zapirati, da se ohladi. — *hlápslin* m. čizmarski jermen. (Dalje prihodnjič.)

M. Valjavec.

LISTEK.

Nazorni pouk v ljudski šoli I. del. Marljivi pedagoški pisatelj g. *Frančišek Gabrček*, nadučitelj in okrajni šolski nadzornik v Krškem, spisal je pod gorenjim naslovom 275 stranih obsežno knjigo, katero je izdalo in založilo „Pedagogičsko društvo“ v Krškem, natisnila pa „Národna Tiskarna“ v Ljubljani. Knjiga je prirejena po formalnih učnih stopinjah in obseza v 40. poglavjih nazorne slike, o katerih nikakor ne dvojimo, da bodo učitelju jako olajšale nazorni nauk. Vsaki sliki je pridejano po potrebi nekaj pregovorov, ugank, vprašanj, pametnic, pesmij i. t. d., torej gradivo, ki sosebno oživlja nazorni nauk. Gospod pisatelj bode v II. delu dovršil učno stvarino za nazorni nauk v 1. in 2. šolskem letu, v III. delu pa pride teoretiška razprava o nazornem nauku. — Naj bi slovensko učiteljstvo rado podpiralo zaslužno delovanje g. Gabrška ter z izdatnimi naročili pospešilo izdajo II. in III. dela! „Nazornega pouka“ I. del velja 1 glđ. 50 kr., kar se nam ne zdi preveč za tako obsežno in večče sestavljeno knjigo.

Krško in Krčani. Zgodovinske in spominske črtice. Spisal *Ivan Lapajne*, meščanske šole ravnatelj. Krško, 1894. založil „Odbor za olepšanje mesta“ v Krškem Tiskal Dragotin Hribar v Celji. 147 str. — To knjigo, ki se odlikuje po lepi obliki kakor sploh vse knjige iz Hribarjeve tiskarne, posvetil je odbor za olepšanje krškega mesta gospé Josipini Hočevarjevi, veliki dobrotnici in podpornici v Krškem. V 24 poglavjih podaja knjiga preobilo kulturnih in zgodovinskih črtic od starega veka do današnjih dnij, na konci pa ima pet životopisov slavnih Krčanov (Dalmatin, Bohorič, Valvasor, Martin Hočevar, gospá Hočevarjeva). S slikami jo je okrasil S. Magolič v Celji. Cena?

Slovanska knjižnica. V 19. snopiči „Slovanske knjižnice“ je izšla V. Beneš-Třebizskega povest „Pošasti“, preložil Z. Ž. Trbojski, v 20.—23. snopiči pa je natisnjena „Zaobljuba“, katero je hrvaški spisal Ferd. Bečić, poslovenil *Peter Medvešek*. Kdor ljubi lahko berilo, ki ni brez romantiškega nadiha, njemu utegne „Zaobljuba“ ugajati, dasi je v nji to in ono kaj malo verjetno — primeri sosebno končna poglavja. Prevod ni do cela opiljen. Podčrtali smo si zlasti take stilistiške nepravilnosti: „Ali se ne poznajo v naše vetrove“ (4), „V Jadransko morje me ni mikalo, ker je znano po morskih vetrovih“ (7), „Ribata ga z vinom“ (17; zakaj ne „drgneta“?) „Globok vzdih pri valih se iz Ivanovih prsij“ (66), „Ivan je bil ves prestrašen s to nenavadno ponudbo“ (103), „Kakó se oni pod vročim afrikanskim in španjskim solcem zagoreli obrazi ljubijo med seboj“ (175). Na čegav rovaš naj zarezemo kurijozno, da se je Mozartova „Zauberflöte“ preložila v „Čarobno dimko (pipo)“ (116)?! — V 23. snopiči je tudi povest „Štiri dni“ slovečega ruskega realista V. M. Garšina, preložil V. Kogej, in nekaj životopisnih črtic tega pisatelja. — Žalostno je pač, da „Slovanska knjižnica“ še vedno nima toliko podpore, kolikor je je vredna. Gospod izdajatelj pravi celó, da jo bode nadaljeval samó še do 50. snopiča, ako se ne izboljša denarno stanje. Treba je „Slovanski knjižnici“ še okolo 300 naročnikov, da bi bila popolnoma zagotovljena. Ali naj res zgolj zaradi znane naše malomarnosti prepade to književno podjetje, kakor so prepadle že vse dosedanje knjižnice?

Riflessi di poesia e prosa slovena. V Trstu, tiskarna Dolenc, založil *Fran Pirman*, cena 1 krona. — V lični, knjižici 64 stranih nam podaja prelagatelj pesmi različnih pesnikov slovenskih, za temi dve národní pesmi in koncem dve majhni povesti v prozi. Prelagatelj namen je plemeniti, kar vidimo iz predgovora: pokazati hoče Italijanom bisere naše književnosti in takó vzbuditi v onem narodu simpatije do nas Slovencev; še več, približati želí oba naroda. Iz tega je torej razvidno, da je knjižica namenjena najprej Italijanom, ki originalov ne poznajo in ne poznajo morda ničesar drugega iz književnosti naše. — Prelagatelj mora, ne le da umeje in »čuti« izvirnik, popolnoma vladati tako italijanskemu jeziku, kakor italijanskemu verzú, da podá v lepi gladki obliki to, kar si je izbral. Nas izvestno veselí, ako se mu posreči pokazati svetú, kar ima narod naš lepega, umetniškega, zato bi bili pa tudi od srca hvaležni njemu, kdor bi kaj izbral in prevedel takó, da bi prevod ohranil lepoto, preprostost v umetnosti in umetnost v preprostosti. Kdor bi pa naše umotvore kvaril in jih ponujal inorodcem v prisiljeni obliki, vreden je naše graje že iz ljubezni do resnice in iz narodnega ponosa. Italijani v svojem finem, umetniškem ukusu — reči moramo naravnost — ne dobé po tej knjižici kaj dobrih mislij o naši literaturi in ne kaj dobrega mnenja o naših umotvorih, katere imenuje prelagatelj „serene e sublimi“. Da ni jezik čist in gladek, da ni skladnja povsod, kakor bi morala biti, krivo je morda to, da se je prelagatelj takó vestno držal izvirnika, kar je jako hvalno, če prevod zaradi tega ne trpi na okretnosti, harmoniji in blagoglasji. Prvih pet pesmij je Prešérnovih. Kakó težko je prevajati in kako lahko se spodrsniti ob Prešérnovih poezijah, povedal je že Stritar, ko se je lotil tega dela Nemeč. V italijanskih poezijah Prešérnovih je to dobro, da prelagatelj nikdar ni krenil po svojem poti, ampak se tesno držal izvirnika. Ali te poezije so izgubile nežno neprisiljenost, originalno ženijalnost in so nekamo nedostatne, šepave. Dasi nam je jako žal, reči moramo vendar prav tisto kolikor toliko o ostalih poezijah. — In onidve povesti v prozi? Teh povestij še pisatelja sama izvestno ne imenujeta „serene e sublimi“. Takšen drobiž ima v izvirniku vrednost lahkega neprisiljenega pripovedovanja, v prevodu izgubi še to. Ker ni knjiga namenjena najprej Slovincem, ampak Italijanom, ne sme nam g. prelagatelj zameriti, da smo o knjigi govorili takó — težkega srca sicer — a morali smo, da bi nam Italijani ne očitali naše vzvišenosti, rekoč: „Ecco le vostre poesie e prose sublimi e serene“! Slovanom, večšim italijanščini, ki poznajo original, pa knjižico priporočamo, ker za nje izvirnik ne more izgubiti ničesar. Nadejemo se, da se prelagatelju sčasoma prevajanje bolje posreči v izbiranju kakor obliki in da na naše občé veselje doseže svoj namen. R.

Pefem od fvetiga Alfonsa. — V knjižnici marnberski sem v lanskih počitkih našel majhno tiskovino z naslovom: Pefem od fvetiga Alfonsa. 7 str. 12°; na zadnji strani pod črto stoji: V Gradzi. Natisnjeno pri Tanzer Karoli. Pesem obseza 15 devetvrstičnih kitic brez doslednih stikov. V 1. kitici se ujemajo 1., 3.; 2. in 4.; 5., 7. in 8., pa 6. in 9. vrsta; v drugih pa ne takó. Na 1., 4., 5. in 7. strani so natisnjena pojasnila; n. pr. v tekstu stoji v 2. kitici »fantizhe« spodi je: Bubizh, dezhiž; na str. 4. »obleke«, spodi »Oblazhila« »gvant«, na str. 5. »bukve«, spodi: »knjige«, na str. 7. »velie«, spodi »guzhie«, »rezhe«.

Kakor se vidi iz navedenih besed, natisnjena je pesenca v bohoričici; v nji je mnogo tiskarskih pogreškov, n. pr. greshviga nam. grešniga; kerfhvnsko, favtičh (fautičh) fvnje (svoje); tiskar se je večkrat zmotil pri črkah v in n.

Pesem poje o sv. Alfonzu, da je že izza mlada služil Jezusa, da je bil »pravizhen doktor«, ki ni hotel jemati »krivih mitev«; izvolil si je tedaj duhovski stan in bil končno škof. Za velike lakote je razdal vse imetje, celó svoj prstan je prodal. Bog mu je poslal izkušnjave in težave, toda Alfonz mu je služil zvesto do 90. leta.

Kar se tiče oblik, naj se omeni: putí se nam, potí se; is sagor (Ki is sagor prisije); oblika »veli« kaže na štirsko narečje ob hrvaški meji. 10. kitica slóve:

V' desheli terda lakota
Ljudi slo hudo vije,
Alfonsus voljno vbogim da
Prihodke vse fhkofije,
In kadar je she vse rasdal
In nima kaj darvati,
Švoj laften perftan je predal
»Otrozi!« je poslednih djal:
Vam nimam kaj vezh dati.«

Dr. K. Gl.

Dve spominski slavnosti sta se praznovali v minulem meseci. „Zaveza slovenskih učiteljskih društev“ je dné 18. avgusta odkrila spominsko pločo dr. Fr. Močniku na njega domu v Cerknem; v Črnem Vrhu nad Idrijo in v Loméh pa se je postavil spomenik, oziroma odkrila se je spominska ploča M. Cigaletu. Močnikova spominska ploča ima napis: „V tej hiši se je porodil 1. oktobra 1814. dr. Fr. Močnik, vitez Fr. Jožefovega reda in železne krone, sloveči matematik. — Postavila „Zaveza slovenskih učiteljskih društev“ 18. avgusta 1894.“ — Cigaletov spomenik v Črnem Vrhu (marmornata piramida z železno ograjo) ima spredi napis: „V črnovrški občini, v Lomeh, št. 12. je bil rojen 2. kimovca l. 1819. Matej Cigale, slovenski pisatelj, urednik državnega zakonika, umrl kot vladni svetovalec dné 20. malega travna l. 1889. na Dunaju. — »Jeden poglavitnih stebrov mile slovenščine in jeden največjih dobrotnikov slovenskega ljudstva.“ Navratil. — Postavili častilci l. 1894.“ Ne desni strani se čitajo besede: „Človeku je namen ožlahnuti srce in približati se božji svetosti.“ M. Cigale. — Napis na levi strani slóve: „Kar zrak stvaram, je narodu narodnost.“ M. Cigale. — Spominska ploča v Loméh ima tako-le besedilo: „V tej hiši se je rodil dné 2. kimovca l. 1819. Matej Cigale, slovenski pisatelj, umrl dné 20. malega travna l. 1889. na Dunaju.“

Iz zborovanja »Zaveze slovenskih učiteljskih društev.« Kakor posnemljemo iz poročil o letošnjem občem zboru »Zaveze slovenskih učiteljskih društev«, oglasil se je na razpis pisateljskega darila za najboljšo mladinsko povest samó jeden pisatelj, Dušan Mladinski, kateremu se je dotična nagrada za povest »Dva brata« tudi prisodila. Na razpis druge nagrade za primerne mladinske pesmi pa se ni oglasil nihče. — Vesela je novica, da bode v tiskarni g. A. Gabrščka izhajala »Knjižnica za mladino«; oblika ji bode tista kakor »Slovanski knjižnici«, dobivali pa se bodo le vezani izvodi.

Drobne novice. Češka časopisa „Radhošt“, v Valaškem Mezeriči in „Opavský Týždenník“ sta priobčila v prevodu novelici „Marek“ in „První láska“, kateri je nekoč v našem listu objavil *Alfonz Pirec*. — „Wiener Abendpost“ je nedavno v listku objavila simpatiško pisan članek „Die Edlinge von Tüchern“; v njem se pisateljica *Mara Čop Marlet* najprej spominja slovenske spevoigre „Teharski plemiči“, nato pa podaja nekaj zgodovinskih drobnostij in mimo drugega navaja tudi pravljico, ki je podlaga rečeni spevoigri. — Dne 3. julija je umrl v Dramljah pri Sv. Juriji na Štajerskem kapelan *Ivan Kolarič*. Pokojnik je bil sodelavec „Ljublj. Zvona“ in je v njem priobčil nekaj pesmij pod imenom „Ogin“ in „Davorinov“. —

Kajkavački dijalekat u Prigorju. Napisao prof. *Vatroslav Rožić* (poseb. od tisek iz „Rada“ knj. CXV, CXVI in CXVIII). U Zagrebu 1894, 8°, 192. — Nedavno je objavil Rožić prvo celotno razpravo o kajkavskem narečji. Prej smo poznavali to za-

nimljivo narečje, katerega se lasté jednako Slovenci in Hrvatje, samo iz različnih zbirk narodnih pesmij in pravljic, med katerimi gre gotovo prvo mesto lepi zbirki Valjavčevi. Iz takih zbirk se ni moči nikoli poučiti o vseh jezikovnih podrobnostih; posname se v glasoslovnem oziru jedino le površna slika. Zato nam je pisatelj jako ustregel, da nam je prav podrobno in vestno opisal kajkavsko narečje v Prigorji. Njegova razprava se odlikuje po obilosti zbranega gradiva in natančnem zaznamenovanji naglasa. Za razlago se pisatelj navadno ne briga; podaja nam samo vestno sliko govora. Mi smo mu hvaležni tudi za to. Na podlagi njegove razprave vidimo, da tudi kajkavsko narečje ni jednotno, da je dosti znatne razlike med severnim kajkavskim ogrankom okolo Varaždina in južnim, katerega nam je opisal Rožić. Severno je dosti sorodnejše sosednemu slovenskemu štajerskemu narečju, južno se pa že nekoliko bolj bliža čakavščini. V prvem se nadomešča polglasnik dosledno z *e* (v kolikor ni prodl *a* iz književne hrvaščine), v drugem pa se je *e* razvil samo v deblih, v končnicah pa *a* kakor v hrvaščini. V prvem se nadomešča *a* z *ô* mimo novejšega *u*, v drugem pa z *u*; prvi ima za praslovensko skupino *ŷj* glas *č*, drugi pa hrv. *č*; nasprotno je v prigorskem narečju *j*, na mestu starega *dj*, v severnem pa nekako *dž* (*gy*) mimo *j*. Glede *j* se sicer strinja južno narečje s slovenščino, toda zajedno tudi s čakavskim narečjem. Tedaj tudi tu opazimo, da narečja polagoma prehajajo in se prelivajo drugo v drugo; mej med njimi ni. Južno kajkavsko narečje v bližini čakavskega narečja je tudi temu sorodnejše, severno, ki mejaši na slovenska narečja, pa se tem znatneje približuje. Navajeni smo sicer tudi v jezikoslovi govorniki o slovenskem, hrvaškem (srbskem), bolgarskem jeziku. Toda to so zgodovinski in politiški izrazi, kateri obsežajo v jezikovnem oziru dosti različne tipe in tedaj niso vedno dovolj točni; razven tega pa se obseg teh pojmov izpreminja. Marsikateri nazori pisateljevi so že zastareli ali pa krivi. Tako n. pr. uči, da je *ž* v komparat. nastalo iz *z* in *z*, da se je končnica *u* v instrum. sgl. *a-* deb. razvila iz starejše končnice *-um* po odpadu *m*, in vendar je ravno končnica *u* starejša — da se je *j* v *bijen* ustavil i. t. d. Take malenkosti ne kvarijo mnogo spisa, ker si jih itak lahko vsakdo popravi. Bolj neljubo nam je, da pogrešamo v glasoslovi na nekaterih mestih natančnih poročil o izgovoru nekaterih glasov, sosebno različnih *e*. — Toliko o tem marljivem spisu, važnem za spoznavanje kajkavskega narečja.

V. O.

Hrvaški misal iz leta 1494. Prof. dr. V. Jagić je odkril hrvaški misal, ki se je leta 1494. natisnil v Senji. Ta knjiga, jednake dôle s srbskim oktoihom, sicer ni prva hrvaško natisnjena knjiga — I Milčetić piše v »Vienci«, da je prva hrvaška glagolska knjiga misal iz leta 1483. — vendar pa je važna zato, ker se vé, kje je bila natisnjena.

Iz hrvaške književnosti. Kakor smo že poročali, izdala je *Georgina Kayser-Sobjeska*, članica narodnega deželnega gledališča v Zagrebu, dramatsko delo, naslovljeno: „Svako djelo dodje na videlo“. Tragedija obseza tri slike iz zagrebskega življenja: „Jelačićev trg“, „Radnički dol“ in „Vila na Laščini“. Vsebina: Metreso grofa Ferdinanda, lepo Loriko, obide prava ljubezen do delavca Matije, in njemu na ljubo se hoče odreči razkošnemu sijaju v vili na Laščini ter podati roko v zakon poštenemu mladeniču. Matija pa ne vé, kaj je prav za prav njegova nevesta, nego misli, da je hišna v bogati rodbini. Grofu Ferdinandu pa ni dovolj samó Lorika, razkošnik zalezuje še Ljubico, sestro Matijevo, in jo je res že takó premotil, da mu verjame. Mati Jana strahoma opazuje Ljubičino ljubezen, zakaj pred davnimi leti je imela ona sama razmerje z grofom Boltezarjem, očetom Ferdinandovim, ki ni ostalo brez nasledka. Soproga grofa Boltezarjeva je v jednajstem letu svojega zakona baš ob tistem času povila mrtvo dete, in grof Boltezar ji je položil sina Janinega v naročaj, ne da bi bila njega soproga slutila prevaro. Grof

Ferdinand je torej brat Ljubičin. Ko некоč pride na dom Ljubičin, skriti se mora v njeno spalnico, zakaj prav tedaj prihaja domov mati Jana, spremivši nekoliko Matijo in njega zaročnico Loriko. Skrit začuje pogovor Jane in svojega očeta. Da bi otela hčer, pozvala je namreč Jana grofa Boltezarja k sebi, da bi ga zarotila, naj svojemu sinu Ferdinandu pové čisto resnico o njega rojstvu. Ferdinand ima toliko časti, da neče nadalje igrati polgrofa, nego se sklene odreči dosedanjemu sijaju in prodati svojo vilo. Samó jedenkrat se napravi gostí in povabi k sebi odlične goste. Ali ko se vse veseli, tedaj pride slučajno Matija po trgovskih poslih v vilo, ugleda Loriko, plešočo s Ferdinandom, spozná, kako kruto je bil prevaran, in ustrelí najprej Ferdinanda, nato še samega sebe. — To je, kakor se vidi, precéj romantiška snov; vse delo pa kaže dosti rutine, in sosebno vsako dejanje se končuje z efektnim prizorom. Velikih značajev v igri ni. Lorika sama se nam vidi izdelana po slovečih vzorcih; tudi je vez, ki spaja vse tri slike dokaj rahla. Nečemo pa baš reči, da bi tragedija ne uspela, ako vsak igralec do cela stori svojo dolžnost.

»Hrvaški pedagogiško-književni zbor« izdá za leto 1894. te-le knjige: »1. Rukovodí prirodoznanstvenu obuku« u nižim pučkim školama, I. zvezek, spisal dr. Gj. Turíć; 2. François Rabelaisove »Misli o uzgoju«, z životopisom pisateljevím, z oceno in beleškami priredil Ivan Šírola; 3. in 4. »Kameno srce«, po Hauffu priredil Stjepan Dubin (s slikami) in »Davorin Valjanić«, spisal Fr. Frisch, preložil Lovro Matagić; 5. »Tugomila«, napisala Jagoda Truhelkova (s slikami). Kujigarska cena vsem petim knjigam je 2 gld. 40 kr.

† **Vladislav Vežić.** Dne 16. vélikega srpana je umrl v Varaždinu veliki hrvaški pesnik *Vladislav Vežić*. — Pokojnik se je poročil dne 25. malega travna 1825. leta v Selinah v Dalmaciji. — Po dovršeni gimnaziji in filozofiji v Zadru je poslušal pravníške nauke v Zagrebu. Že za dijaške dóbe se je seznanil s tedanjimi ilirskimi prvaki. Pisal je v »Zoro Dalmatinsko« in Gajevo »Danico«. — V Zagrebu je kot dijak uredoval tri leta »Obći zagrebački koledar«, kjer je več njegovih prav zanimljivih in poučnih spisov. — Leta 1852. je izdal »Vienac fracezkoga i španjolskoga zabavnoga književstva«. — Od prvega začetka je bil sotrudnik najstarejšemu hrvaškemu beletristiškemu listu »Viencu«, v katerem je lani začel priobčevati veličanstveno zasnovano »Milovanko«, katere konec bode najbrže v rokopisu. — Najlepše njegovo pesniško delo je »Sigetski junak Nikola Zrinjski«, katerega je izdal leta 1867. Pravi pesniški umotvori so njegovi prevodi. Če čitaš n. pr. preveda: Goethejevo »Ifigenijo na Tavridi« in »Armina i Dorotejo«, ne moreš odložiti knjige, tako gladko v narodnem stihu teče pesem. — Tudi za narodno gledališče imajo Hrvatje od njega več izbornih prevodov. —

O priliki važnejših slavnostij v Varaždinu je pokojnik navadno zložil primeren pesniški »proslav«. — Pokojnik, odlična in spoštovana oseba, bil je leta 1848. imenovan za zapisnikarja pri banskem »vieću« ter bil v deputaciji na Dunaji; leta 1854. pa se je preselil v Varaždin, kjer je bil do zadnjega časa kot »odvetnik in javni beležnik.

Jezik mu je v pesmih kakor pri malokaterem pesniku naroden. — Blagemu možu in odličnemu pesniku hodi i med nami blag spomin! — o.

Iz srbske književnosti. Sloveči pesnik *Zmaj Jovanović* je poslal »Srpski Matici« v Novem Sadu večjo zbirko izvornih pesmij, većinoma zloženih po národnih motivih. Sosebno lepe so humoristiške pesmi, v katerih je Zmaj uprav nedosežen. Ta zbirka je najboljši odgovor kritiki dr. Ljuba Nedića, ki je sivemu Zmaju nasvetoval, naj ostavi poezijo in liro, češ, da se je že davno izpel. — Kraljevska akademija znanostij v Belem Gradu namerja izdati biblijografijo hrvaško in srbsko od leta 1893.; prireja jo znani srbski pisatelj *Danilo Živaljević*.

I Codici Paleoslavi della R. biblioteca nazionale di San Marco (Venezia) descritti dal prof. *Domenico Ciampoli*. Pisatelj razpravlja najprej razne pisave slovanske od Ciril-Methodovega časa, opisuje nekaj glagolskih odlomkov, katere je prepisal, kakor so ohranjeni v knjižnici; nato pa poroča o jako lepi knjigi »Lectiones Hymni et alia« . . ., obsežni 310 strani. — »Novum Testamentum« je eleganten kodeks z 289 stranmi, ki imajo vsaka posebej jako krasno risane začetne črke, kaže evangeliste. — Ciampolijevo delo utegne se posebno zanimati naše jezikoslovce in starinoslovce; cena 5 lir.

Bolgarsko časopisje. Kdor bi sodil napredek bolgarske knjige po številu periodičnih časopisov — takó pravi zagrebški „Vienac“ — bil bi lahko zadovoljen. Če odbijemo veliko število političnih listov, ostane še 55 časopisov. S književnostjo se bavi 17 listov; trgovini, ekonomiji jih je namenjenih 13; 2 lista zagovarjata socialistiške tendencije; vrhu tega imajo 2 časopisa za stenografijo, 3 za vojne posle, 3 za pravne. Dalje imajo učitelji, žene in spiritisti svoje posebne časopise. Umeje se samo po sebi, da velik del teh listov ni na korist bolgarski književnosti. Marsikateri bi ne ugledali sveta, ako bi jih ne potrebovali uredniki, bodisi da si pridobé ž njimi hvalo ali pa denar.

Znameniti grobovi. Dne 17. julija t. l. je umrl v Perchtoldsdorfu na Nižjem Avstrijskem slavni anatom prof. dr. *Jožef Hyrtl* v 83. letu svoje dóbe. Hyrtl ni imel vrstnika, kar se tiče izdelovanja anatomske preparatov, in brzkone na vsem svetu ni vseučilišča, da bi bilo brez njih. Najbogateje je zalagal praški in dunajski anatomske muzej. Izmed njegovih spisov slujeta najbolj deli „Handbuch der topographischen Anatomie und ihrer praktischen medicinischen Anwendung“ in „Lehrbuch der Anatomie des Menschen mit Rücksicht auf phys. Begründung und prakt. Anwendung“. Hyrtl je bil član vseh učenih društev in akademij v Evropi, Ameriki, celó v Indiji. Od leta 1874. je živel popolnoma sam zase.

Takisto dne 17. julija je umrl francoski pesnik Charles Maria *Leconte de l'Isle* v 75. letu svoje dóbe. Mnogi ga imajo za prvega pesnika po Victoru Hugu. Njega velike epsko-lirske pesmi „Kain“, „Le Corbeau“, „Midi“ i. dr. so takó po obliki kakor po vsebini dika francoske književnosti, Victor Hugo ga je cenil jako visoko in je deset let zaporedoma glasoval zanj, da bi bil vzprejet v akademijo, vendar so ga izvolili vanjo šele leta 1886, po smrti Hugonovi, ko mu je bilo že 68 let. Poslednje književno delo njegovo je „Enlèvement d'Europe“.

Grof Tolstoj je spisal opero, v kateri slika pogubni vpliv žganja. Opera se je že nekolikokrat predstavljala po Ruskem, toda na ruske kmete, katerim je uprav namenjena, baje ni imela nikakršnega vpliva.

Popravek. V predzadnjem oddelku Mantuanijevega spisa »Tri dni ob Sprevi« se je vrnilo nekaj sitnih napak; na str. 422. naj slóve namesto: γύριε ἐλέεισον prav κύριε ἐλέεισον; namesto Podhyrlušje prav podkyrlušje; na str. 423. namesto podkhyrlušje prav podkyrlušje.

„Ljubljanski Zvon“

zhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj **Janko Kersnik**. — Odgovorni urednik dr. **Ivan Tavčar**.

Upravništvo »Národna Tiskarna« Kongresni trg št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.